

॥ ॐ श्री परमात्मने नमः ॥

अध्याय नववा ।

राजविद्याराजगुह्ययोगः ।

तरी अवधान एकलें दीजे । मग सर्वसुखासि पात्र होईजे । हें प्रतिज्ञोत्तर माझें । उघड ऐका ॥ १ ॥
परी प्रौढी न बोलों हो जी । तुम्हां सर्वज्ञांच्या समाजीं । देयावें अवधान हे माझी । विनवणी सलगीची ॥ २ ॥
कां जे लळेयांचे लळे सरती । मनोरथांचे मनोरथ पुरती । जरी माहेरें श्रीमंतें होती । तुम्हां ऐसीं ॥ ३ ॥
तुमचे या दिठिवेयाचिये वोलें । सासिन्नले प्रसन्नतेचे मळे । ते साउली देखोनि लोळें । श्रांतु जी मी ॥ ४ ॥
प्रभू तुम्ही सुखामृताचे डोहो । म्हणौनि आम्हीं आपुलिया स्वेच्छा वोलावो लाहों । येथही जरी सलगी करूं बिहों ।
तरी निवों कें पां ? ॥ ५ ॥

नातरी बालक बोबडां बोलीं । कां वांकुडा विचुका पाउलीं । ते चोज करुनि माउली । रिझे जेवीं ॥ ६ ॥
तेवीं तुम्हां संतांचा पढियावो । कैसेनि तरी आम्हांवरी हो । या बहुवा आळुकिया जी आहों । सलगी करीत ॥ ७ ॥
वांचूनि माझिये बोलतिये योग्यते । सर्वज्ञ भवादृश श्रोते । काय धड्यावरी सारस्वतें । पढों सिकिजे ॥ ८ ॥
अवधारा आवडे तेसणा धुंधुरु । परि महातेजीं न मिरवे काय करूं । अमृताचिया ताटीं वोगरूं । ऐसी रससोय कैची ? ॥ ९ ॥
हां हो हिमकरासी विंजणें । कीं नादापुढें आइकवणें । लेणियासी लेणें । हें कहीं आथी ? ॥ १० ॥
सांगा परिमळें काय तुरंबावें । सागरें कवणें ठायीं नाहावें ? । हें गगनचि आडे आघवें । ऐसा पवाडु कैचा ? ॥ ११ ॥
तैसें तुमचें अवधान धाये । आणि तुम्ही म्हणा हें होये । ऐसें वक्तृत्व कवणा आहे । जेणें रिझा तुम्ही ? ॥ १२ ॥
तरी विश्वप्रगटितिया गभस्ती । काय हातिवेन न कीजे आरती ? । कां चुळोदकें आपांपती । अर्घ्यु नेदिजे ? ॥ १३ ॥
प्रभू तुम्ही महेशाचिया मूर्ती । आणि मी दुबळा अर्चितुसें भक्ती । म्हणौनि बोल जन्ही गंगावती । तन्ही स्वीकाराल कीं ॥ १४ ॥
बाळक बापाचिये ताटीं रिगे । आणि बापातेचि जेवऊं लागे । कीं तो संतोषिलेनि वेगें । मुखचि वोढवी ॥ १५ ॥
तैसा मीं जरी तुम्हांप्रती । चावटी करीतसें बाळमती । तरी तुम्ही संतोषिजे ऐसी जाती । प्रेमाची असे ॥ १६ ॥
आणि तेणें आपुलेपणाचेनि मोहें । तुम्हीं संत घेतले असा बहुवें । म्हणौनि केलिये सलगीचा नोहे । आभारु तुम्हां ॥ १७ ॥
अहो तान्हयाचें लागतां झटें । तेणें अधिकचि पान्हा फुटे । रोषें प्रेम दुणवटे । पढियंतयाचेनि ॥ १८ ॥
म्हणौनि मज लेंकुरवाचेनि बोलें । तुमचें कृपाळूपण निदालें । तें चेडलें ऐसें जी जाणवलें । यालागीं बोलिलो मीं ॥ १९ ॥
एन्हवीं चांदिणें पिकविजत आहे चेपणीं ? । कीं वारया घापत आहे वाहणी ? । हां हो गगनासि गंवसणी ।
घालिजे केवीं ? ॥ २० ॥

आइका पाणी वोथिजावें न लगे । नवनीतीं माथुला न रिगे । तेवीं लाजिलें व्याख्यान निगे । देखोनि जयातें ॥ २१ ॥
हें असो शब्दब्रह्म जिये बाजे । शब्द मावळलेया निवांतु निजे । तो गीतार्थु मन्हाठिया बोलिजे । हा पाडु काई ? ॥ २२ ॥
परि ऐसियाही मज धिंवसा । तो पुढति याचि येकी आशा । जे धिटींवा करुनि भवादृशां । पढियंतया होआवें ॥ २३ ॥
तरि आतां चंद्रापासोनि निववितें । जें अमृताहूनि जीववितें । तेणें अवधानें कीजो वाढतें । मनोरथां माझिया ॥ २४ ॥
कां जें दिठिवा तुमचा वरुषे । तें सकळार्थ सिद्धि मती पिके । एन्हवीं कोंभेला उन्मेषु सुके । जरी उदास तुम्ही ॥ २५ ॥
सहजें तरी अवधारा । वक्तृत्वा अवधानाचा होय चारा । तरी दोंदें पेलती अक्षरां । प्रमेयाचीं ॥ २६ ॥

अर्थ बोलाची वाट पाहे । तेथ अभिप्रावोचि अभिप्रायातें विये । भावाचा फुलौरा होत जाये । मतिवरी ॥ २७ ॥
 म्हणौनि संवादाचा सुवावो ढळे । तन्ही हृदयाकाश सारस्वतें वोळे । आणि श्रोता दुश्चिता तरि वितुळे । मांडला रसु ॥ २८ ॥
 अहो चंद्रकांतु द्रवता कीर होये । परि ते हातवटी चंद्री की आहे । म्हणौनि वक्ता तो वक्ता नोहे । श्रोतेनिविण ॥ २९ ॥
 परि आतां आमुतें गोड करावें । ऐसें तांदुळीं कायसा विनवावें ? । साइखडियानें काइ प्रार्थावें । सूत्रधारातें ? ॥ ३० ॥
 तो काय बाहुलियांचिया काजा नाचवी ? । कीं आपुलिये जाणिवेची कळा वाढवी । म्हणौनि आम्हां या ठेवाठेवी ।

काय काज ॥ ३१ ॥

तव श्रीगुरू म्हणती काइ जाहलें । हें समस्तही आम्हां पावलें । आतां सांगें जें निरोपिलें । नारायणें ॥ ३२ ॥
 येथ संतोषोनि निवृत्तिदासें । जी जी म्हणौनि उल्हासें । अवधारा श्रीकृष्ण ऐसें । बोलते जाहले ॥ ३३ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ।

ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥

नातरि अर्जुना हें बीज । पुढती सांगिजेल तुज । जें हें अंतःकरणीचें गुज । जिवाचिये ॥ ३४ ॥
 येणें मानें जीवाचें हिये फोडावें । मग गुज कां पां मज सांगावें ? । ऐसें कांहीं स्वभावें । कल्पिशी जरी ॥ ३५ ॥
 तरी परियेसी गा प्राज्ञा । तूं आस्थेचीच संज्ञा । बोलिलिये गोष्टीची अवज्ञा । नेणसी करूं ॥ ३६ ॥
 म्हणौनि गूढपण आपुलें मोडो । वरि न बोलणेंही बोलावें घडो । परि आमुचिये जीवींचें पडो । तुझ्या जीवीं ॥ ३७ ॥
 अगा थानीं कीर दूध गूढ । परि थानासीचि नव्हे की गोड । म्हणौनि सरो कां सेवितयाची चाड । जरी अनन्यु मिळे ॥ ३८ ॥
 मुडांहूनि बीज काढिलें । मग निर्वाळलिये भूमीं पेरिलें । तरि तें सांडीविखुरीं गेलें । म्हणों ये कायी ? ॥ ३९ ॥
 यालागीं सुमनु आणि शुद्धमती । जो अनिंदकु अनन्यगती । पै गा गौप्यही परी तयाप्रती । चावळिजे सुखें ॥ ४० ॥
 तरि प्रस्तुत आतां गुणीं इहीं । तूं वांचून आणिक नाहीं । म्हणौनि गुज तरी तुझ्या ठायीं । लपऊं नये ॥ ४१ ॥
 आतां किती नावानावा गुज । म्हणतां कानडें वाटेल तुज । तरी ज्ञान सांगेन सहज । विज्ञानेंसी ॥ ४२ ॥
 परि तेंचि ऐसेनि निवाडें । जैसें भेसळलें खरें कुडें । मग काढिजे फाडोवाडें । पारखूनियां ॥ ४३ ॥
 कां चांचूचेनि सांडसें । खांडिजे पय पाणी राजहंसें । तुज ज्ञान विज्ञान तैसें । वांटूनि देऊं ॥ ४४ ॥
 मग वारयाचिया धारसा । पडिन्नला कोंडा कां नुरेचि जैसा । आणि कणांचा आपैसा । राशिवा जोडे ॥ ४५ ॥
 तैसें जें जाणितलेयासाठीं । संसार संसाराचिये गांठीं । लाऊनि बैसवी पाटीं । मोक्षश्रियेच्या ॥ ४६ ॥

राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमम् ।

प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥

जे जाणणेया आघवेयांच्या गांवीं । गुरुत्वाची आचार्य पदवी । जें सकळ गुह्यांचा गोसावी । पवित्रां रावो ॥ ४७ ॥
 आणि धर्माचें निजधाम । तेवींची उत्तमाचें उत्तम । पै जया येतां नाहीं काम । जन्मांतराचें ॥ ४८ ॥
 मोटकें गुरुमुखें उदैजत दिसे । आणि हृदयीं स्वयंभचि असे । प्रत्यक्ष फावों लागे तैसें । आपैसयाचि ॥ ४९ ॥
 तेवींचि गा सुखाच्या पाउटीं । चढतां येइजे जयाच्या भेटी । मग भेटल्या कीर मिठी । भोगणेंयाही पडे ॥ ५० ॥
 परि भोगाचिये एलीकडिलिये मेरे । चित्त उभें ठेलें सुखा भरे । ऐसें सुलभ आणि सोपारें । वरि परब्रह्म ॥ ५१ ॥
 पै गा आणिकही एक याचें । जें हातां आलिया तरी न वचे । आणि अनुभवितां कांही न वेचे । वरि विटेहि ना ॥ ५२ ॥

येथ जरी तूं तर्किका । ऐसी हन घेसी शंका । ना येवढी वस्तु हे लोकां । उरली केविं पां ? ॥ ५३ ॥
जे एकोत्तरेयाचिया वाढी । जळतिये आगीं घालिती उडी । ते अनायासें स्वगोडी । सांडिती केवीं ? ॥ ५४ ॥
तरी पवित्र आणि रम्य । तेवींचि सुखोपाय गम्य । आणि स्वसुख परम धर्म्य । वरि आपणपां जोडे ॥ ५५ ॥
ऐसा अवघाचि हा सुरवाडु आहे । तरी जना हातीं केविं उरों लाहे । हा शंकेचा ठावो कीर होये । परि न धरावी तुवां ॥ ५६ ॥

अश्रद्धानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप ।
अप्राप्य मां निवर्तन्ते मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥ ३ ॥

पाहे पां दूध पवित्र आणि गोड । पासी त्वचेचिया पदराआड । परि तें अक्हेरुनि गोचिड । अशुद्ध काय न सेविती ? ॥ ५७ ॥
कां कमलकंदा आणि दर्दुरीं । नांदणूक एकेचि घरीं । परि परागु सेविजे भ्रमरीं । येरां चिखलुचि उरे ॥ ५८ ॥
नातरी निदैवाच्या परिवरीं । लोह्या रुतलिया आहाति सहस्रवरी । परि तेथ बैसोनि उपवासु करी । कां दरिद्रें जिये ॥ ५९ ॥
तैसा हृदयामध्यें मी रामु । असतां सर्वसुखाचा आरामु । कीं भ्रांतासी कामु । विषयावरी ॥ ६० ॥
बहु मृगजळ देखोनि डोळां । थुंकिजे अमृताचा गिळितां गळाळा । तोडिला परिसु बांधिला गळां । शुक्तिकालाभें ॥ ६१ ॥
तैसी अहंमतेचिये लवडसवडी । मातें न पवतीचि बापुडीं । म्हणौनि जन्ममरणाची दुथडीं । डहुळितें ठेलीं ॥ ६२ ॥
एन्हवीं मी तरी कैसा । मुखाप्रति भानु कां जैसा । कहीं दिसे न दिसे ऐसा । वाणीचा नोहे ॥ ६३ ॥

मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ।
मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ॥ ४ ॥

माझेया विस्तारलेपणा नावें । हें जगचि नोहे आघवें ? । जैसें दूध मुरालें स्वभावें । तरि तेंचि दहीं ॥ ६४ ॥
कां बीजचि जाहलें तरु । अथवा भांगारचि अळंकारु । तैसा मज एकाचा विस्तारु । तें हें जग ॥ ६५ ॥
हें अव्यक्तपणें थिजलें । तेंचि मग विश्वाकारें वोथिजलें । तैसें अमूर्तमूर्ति मियां विस्तारलें । त्रैलोक्य जाणें ॥ ६६ ॥
महदादि देहांतें । इयें अशेषेही भूतें । परी माझ्या ठायीं बिंबतें । जैसें जळीं फेण ॥ ६७ ॥
परि तया फेणांआंतु पाहतां । जेवीं जळ न दिसे पंडुसुता । नातरी स्वप्नींची अनेकता । चेडलिया नोहिजे ॥ ६८ ॥
तैसीं भूतें इयें माझ्या ठायीं । बिंबती तयांमाजीं मी नाहीं । इया उपपत्ती तुज पाहीं । सांगितलिया मागां ॥ ६९ ॥
म्हणौनि बोलिलिया बोलाचा अतिसो । न कीजे यालागीं हें असो । परी मज आंत पैसो । दिठी तुझी ॥ ७० ॥

न च मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् ।
भूतभृन्न च भूतस्थो ममात्मा भूतभावनः ॥ ५ ॥

आमुचा प्रकृतीपैलीकडील भावो । जरी कल्पनेवीण लागसी पाहों । तरी मजमाजीं भूतें हेंही वावो ।
जे मी सर्व म्हणौनी ॥ ७१ ॥
एन्हवीं संकल्पाचिये सांजवेळे । नावेक तिमिरेजती बुद्धीचे डोळे । म्हणौनि अखंडितचि परि झांवळे ।
भूतभिन्न ऐसें देखे ॥ ७२ ॥
तेचि संकल्पाची सांज जें लोपे । तें अखंडितचि आहे स्वरूपें । जैसें शंका जातखेंवो लोपे । सापपण माळेचें ॥ ७३ ॥
एन्हवीं तरी भूमीआंतूनि स्वयंभ । काय घडेयागाडगेयाचे निघती कोंभ ? । परि ते कुलालमतीचे गर्भ । उमटले कीं ॥ ७४ ॥

नातरी सागरींच्या पाणी । काय तरंगाच्या आहाती खाणी ? । ते अवांतर करणी । वारयाची नव्हे ? ॥ ७५ ॥
 पाहें पां कापसाच्या पोटी । काय कापडाची होती पेटी ? । तो वेढितयाच्या दिठी । कापड जाहला ॥ ७६ ॥
 जरी सोनें लेणें होउनी घडे । तरी तयाचें सोनेंपण न मोडे । येर अळंकार हे वरचिलीकडे । लेतयाचेनि भावें ॥ ७७ ॥
 सांगें पडिसादाचीं प्रत्युत्तरें । कां आरिसां जें आविष्करें । तें आपलें कीं साचोकारें । तेथेंचि होतें ? ॥ ७८ ॥
 तैसी इये निर्मळे माझ्या स्वरूपीं । जो भूतभावना आरोपी । तयासी तयाच्या संकल्पीं । भूताभासु असे ॥ ७९ ॥
 तेचि कल्पिती प्रकृती पुरे । तरि भूताभासु आधींचि सरे । मग स्वरूप उरे एकसरें । निखळ माझें ॥ ८० ॥
 हें असो आंगीं भरलिया भवंडी । जैशा भोंवत दिसती अरडीदरडी । तैशी आपुलिया कल्पना अखंडीं । गमती भूतें ॥ ८१ ॥
 तेचि कल्पना सांडूनि पाहीं । तरि मी भूतीं भूतें माझिया ठायीं । हें स्वप्नींही परि नाहीं । कल्पावयाजोगें ॥ ८२ ॥
 आतां मीच एक भूतांतें धर्ता । अथवा भूतांमाजीं मी असता । या संकल्पसन्निपाता- । आंतुलिया बोलिया ॥ ८३ ॥
 म्हणौनि परियेसी गा प्रियोत्तमा । यापरी मी विश्वेंसीं विश्वात्मा । जो इया लटकिया भूतग्रामा । भाव्यु सदा ॥ ८४ ॥
 रश्मीचेनि आधारें जैसें । नव्हे तेंचि मृगजळ आभासे । माझ्या ठायीं भूतजात तैसें । आणि मातेहीं भावी ॥ ८५ ॥
 मी ये परीचा भूतभावनु । परि सर्व भूतांसि अभिन्नु । जैसी प्रभा आणि भानु । एकचि ते ॥ ८६ ॥
 हा आमुचा ऐश्वर्ययोगु । तुवां देखिला कीं चांगु ? । आतां सांगे कांहीं एथ लागु । भूतभेदाचा असे ? ॥ ८७ ॥
 यालागीं मजपासूनि भूतें । आनें नव्हती हें निरुतें । आणि भूतांवेगळिया मातें । कहींच न मनीं हो ! ॥ ८८ ॥

यथाकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान् ।
 तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ॥ ६ ॥

पैं गगन जेवढें जैसें । पवनुहि गगनीं तेवढाचि असे । सहजें हालविलिया वेगळा दिसे । एव्हवीं गगन तेंचि तो ॥ ८९ ॥
 तैसें भूतजात माझ्या ठायीं । कल्पजे तरी आभासे कांहीं । निर्विकल्पीं तरी नाहीं । तेथ मीचि मी आघवें ॥ ९० ॥
 म्हणौनि नाहीं आणि असे । हें कल्पनेचेनि सौरसें । जें कल्पनालोपें भ्रंशे । आणि कल्पनेसवें होय ॥ ९१ ॥
 तेंचि कल्पितें मुद्दल जाये । तें असे नाहीं हें कें आहे ? । म्हणौनि पुढती तूं पाहे । हा ऐश्वर्ययोगु ॥ ९२ ॥
 ऐसिया प्रतीतिबोधसागरीं । तूं आपणेयातें कल्लोळु एक करीं । मग जंव पाहासी चराचरीं । तंव तूंचि आहासी ॥ ९३ ॥
 या जाणणेयाचा चेवो । तुज आला ना ? म्हणती देवो । तरी आतां द्वैत स्वप्न वावो । जालें कीं ना ? ॥ ९४ ॥
 तरी पुढती जरी विपायें । बुद्धीसी कल्पनेची झोंप ये । तरी अभेदबोधु जाये । जें स्वप्नीं पडजे ॥ ९५ ॥
 म्हणौनि ये निद्रेची वाट मोडे । निखळ उद्बोधाचेंचि आपणपें घडे । ऐसें वर्म जें आहे फुडें । तें दावों आतां ॥ ९६ ॥
 तरी धनुर्धरा धैर्यां । निकें अवधान देई बा धनंजया । पैं सर्व भूतांतें माया । करी हरी गा ॥ ९७ ॥

सर्वभूतानि कौन्तेय प्रकृतिं यान्ति मामिकाम् ।
 कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥ ७ ॥

जिये नांव गा प्रकृती । जे द्विविधा सांगितली तुजप्रती । एकी अष्टधा भेदव्यक्ती । दुजी जीवरूपा ॥ ९८ ॥
 हा प्रकृतीविखो आघवा । तुवां मागां परिसिलासी पांडवा । म्हणौनि असो काई सांगावा । पुढतपुढती ॥ ९९ ॥
 तरी ये माझिये प्रकृती । महाकल्पाच्या अंतीं । सर्व भूतें अव्यक्तीं । ऐक्यासि येती ॥ १०० ॥
 ग्रीष्माच्या अतिरसीं । सबीजें तृणें जैसें । मागुती भूमीसी । सुलीनें होती ॥ १०१ ॥
 कां वार्षिये ढेंढें फिटे । जेव्हां शारदीयेचा अनुघडु फुटे । तेव्हां घनजात आटे । गगनींचे गगनीं ॥ १०२ ॥

नातरी आकाशाचे खोंपे। वायु निवांतुचि लोपे। कां तरंगता हारपे। जळीं जेवीं ॥ १०३ ॥
 अथवा जागिनलिये वेळे। स्वप्न मनींचें मनीं मावळे। तैसें प्राकृत प्रकृतीं मिळे। कल्पक्षयीं ॥ १०४ ॥
 मग कल्पादीं पुढती। मीचि सृजीं ऐसी वदंती। तरी इयेविषयीं निरुती। उपपत्ती आइक ॥ १०५ ॥

प्रकृतिं स्वामवष्टाभ्य विसृजामि पुनः पुनः ।
 भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात् ॥ ८ ॥

तरी हेचि प्रकृती किरीटी। मी स्वकीया सहजे अधिष्ठीं। तेथ तंतूसमवाय पटी। जेंवि विणावणी दिसे ॥ १०६ ॥
 मग तिये विणावणीचेनि आधारे। लहाना चौकडिया पटत्व भरे। तैसीं पंचात्मकें आकारें। प्रकृतीचि होय ॥ १०७ ॥
 जैसें विरजणियाचेनि संगें। दूधचि आटेजों लागे। तैशी प्रकृती आंगा रिगे। सृष्टीपणाचिया ॥ १०८ ॥
 बीज जळाची जवळीक लाहे। आणि तेंचि शाखोपशाखीं होये। तैसें मज करणें आहे। भूतांचें हें ॥ १०९ ॥
 अगा नगर हें रायें केलें। या म्हणण्या साचपण कीर आलें। परि निरुतें पाहतां काय सिणलें। रायाचे हात ? ॥ ११० ॥
 आणि मी प्रकृती अधिष्ठीं तें कैसें। जैसा स्वप्नीं जो असे। मग तोचि प्रवेशे। जागृतावस्थे ॥ १११ ॥
 तरी स्वप्नौनि जागृती येतां। काय पाय दुखती पंडुसुता। कीं स्वप्नामार्जी असतां। प्रवासु होय ? ॥ ११२ ॥
 या आघवियाचा अभिप्रावो कायी। जे हें भूतसृष्टीचें कांहीं। मज एकही करणें नाहीं। ऐसाचि अर्थु ॥ ११३ ॥
 जैसी रायें अधिष्ठिली प्रजा। व्यापारें आपुलालिया काजा। तैसा प्रकृतिसंगु हा माझा। येर करणें तें इयेचें ॥ ११४ ॥
 पाहे पां पूर्णचंद्राचिये भेटी। समुद्रीं अपार भरतें दाटी। तेथ चंद्रासि काय किरीटी। उपखा पडे ? ॥ ११५ ॥
 जड परि जवळिका। लोह चळे तरी चळो कां। तरि कवणु शीणु भ्रामका। सन्निधानाचा ? ॥ ११६ ॥
 किंबहुना यापरी। मी निजप्रकृति अंगिकारी। आणि भूतसृष्टी एकसरी। प्रसवोंचि लागे ॥ ११७ ॥
 जो हा भूतग्रामु आघवा। असे प्रकृतीआधीन पांडवा। जैसी बीजाचिया वेलपालवा। समर्थ भूमी ॥ ११८ ॥
 नातरी बाळादिकां वयसा। गोसावी देहसंगु जैसा। अथवा घनावळी आकाशा। वार्षिये जेवीं ॥ ११९ ॥
 कां स्वप्नासि कारण निद्रा। तैसी प्रकृती हे नरेंद्रा। या अशेषाहि भूतसमुद्रा। गोसाविणी गा ॥ १२० ॥
 स्थावरा आणि जंगमा। स्थूळा अथवा सूक्ष्मा। हे असो भूतग्रामा। प्रकृतिचि मूळ ॥ १२१ ॥
 म्हणौनि भूतें हन सृजावीं। कां सृजिलीं प्रतिपाळावीं। इयें करणीं न येती आघवीं। आमुचिया आंगा ॥ १२२ ॥
 जळीं चंद्रिकेचिया पसरती वेली। ते वाढी चंद्रें नाहीं वाढविली। तेविं मातें पावोनि ठेलीं। दूरी कर्म ॥ १२३ ॥

न च मां तानि कर्माणि निबध्नन्ति धनंजय ।
 उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥ ९ ॥

आणि सुटलिया सिंधुजळाचा लोटु। न शके धरूं सैंधवाचा घाटु। तेविं सकळ कर्मा मीचि शेवटु ।
 तीं काय बांधती मातें ? ॥ १२४ ॥

धूम्रजंघी पिंजरीं। वाजतिया वायूतें जरी होकारी। कां सूर्यबिंबामाझारीं। आंधारें शिरे ? ॥ १२५ ॥
 हें असो पर्वताचिये हृदयींचें। जेविं पर्जन्यधारास्तव न खोंचें। तेविं कर्मजात प्रकृतीचें। न लगे मज ॥ १२६ ॥
 एन्हवीं इये प्रकृतिविकारीं। एकु मीचि असे अवधारीं। परि उदासीनाचिया परी। करीं ना करवीं ॥ १२७ ॥
 जैसा दीपु ठेविला परिवरीं। कवणातें नियमी ना निवारी। आणि कवण कवणिये व्यापारीं। राहाटे तेंहि नेणें ॥ १२८ ॥
 तो जैसा कां साक्षिभूतु। गृहव्यापारप्रवृत्तिहेतु। तैसा भूतकर्मी अनासक्तु। मी भूतीं असें ॥ १२९ ॥

हा एकचि अभिप्रावो पुढतपुढती । काय सांगों बहुतां उपपत्ती । येथ एकहेळां सुभद्रापती । येतुलें जाण पां ॥ १३० ॥

मयाध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सचराचरम् ।
हेतुनानेन कौन्तेय जगद्विपरिवर्तते ॥ १० ॥

जे लोकचेष्टां समस्तां । जैसा निमित्तमात्र कां सविता । तैसा जगत्प्रभवीं पंडुसुता । हेतु मी जाणें ॥ १३१ ॥
कां जें मियां अधिष्ठिलिया प्रकृती । होती चराचराचिया संभूती । म्हणौनि मी हेतु हे उपपत्ती । घडे यया ॥ १३२ ॥
आतां येणें उजिवडें निरुतें । न्याहाळीं पां ऐश्वर्ययोगातें । जे माझ्या ठायीं भूतें । परी भूतीं मी नसें ॥ १३३ ॥
अथवा भूतें ना माझ्या ठायीं । आणि भूतांमाजीं मी नाहीं । या खुणा तूं कहीं । चुकों नको ॥ १३४ ॥
हें सर्वस्व आमुचें गूढ । परि दाविलें तुज उघड । आतां इंद्रियां देऊनि कवाड । हृदयीं भोगीं ॥ १३५ ॥
हा दंशु जंव नये हातां । तंव माझे साचोकारपण पार्था । न संपडे गा सर्वथा । जेविं तुषीं कणु ॥ १३६ ॥
एहवीं अनुमानाचेनि पैसें । आवडे कीर कळलें ऐसें । परि मृगजळाचेनि बोलांशें । काय भूमि तिमे ? ॥ १३७ ॥
जें जाळ जळीं पांगिलें । तेथ चंद्रबिंब दिसे आंतुडलें । परि थडिये काढूनि झाडिलें । तेव्हां बिंब कें सांगें ? ॥ १३८ ॥
तैसें बोलवरी वाचाबळें । वायांचि झकविजती प्रतीतीचें डोळे । मग साचोकारें बोधावेळे । आथि ना होइजे ॥ १३९ ॥

अवजानन्ति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ।
परं भावमजानन्तो मम भूतमहेश्वरम् ॥ ११ ॥

किंबहुना भवा विहाया । आणि साचें चाड आथि जरी मियां । तरि तूं गा उपपत्ती इया । जतन कीजे ॥ १४० ॥
एहवीं दिठी वेधली कवळें । तें चांदणियातें म्हणे पिवळें । तेंविं माझ्या स्वरूपीं निर्मळें । देखती दोष ॥ १४१ ॥
नातरी ज्वरें विटाळलें मुख । तें दुधातें म्हणे कडू विख । तेविं अमानुषा मानुष । मानिती मातें ॥ १४२ ॥
म्हणौनि पुढतपुढती धनंजया । झणें विसंबसी या अभिप्राया । जे इया स्थूलदृष्टी वायां । जाइजेल गा ॥ १४३ ॥
पै स्थूलदृष्टी देखती मातें । तेंचि न देखणें जाण निरुतें । जैसें स्वप्नींचेनि अमृतें । अमरा नोहिजे ॥ १४४ ॥
एहवीं स्थूलदृष्टी मूढ । मातें जाणती कीर दृढ । परि तें जाणणेचि जाणणेया आड । रिगोनि ठाके ॥ १४५ ॥
जैसा नक्षत्राचिया आभासा- । साठीं घातु झाला तथा हंसा । माजीं रत्नबुद्धीचिया आशा । रिगोनियां ॥ १४६ ॥
सांगें गंगा या बुद्धी मृगजळ । ठाकोनि आलियाचें कवण फळ । काय सुरतरु म्हणौनि बाबुळ । सेविली करी ? ॥ १४७ ॥
हार निळयाचाचि दुसरा । या बुद्धी हातु घातला विखारा । कां रत्नें म्हणौनि गारा । वेंचि जेंवीं ॥ १४८ ॥
अथवा निधान हें प्रगटलें । म्हणौनि खदिरांगार खोळे भरिले । कां साउली नेणतां घातलें । कुहा सिंहें ॥ १४९ ॥
तेवीं मी म्हणौनि प्रपंची । जिहीं बुडी दिधली कृतनिश्चयाची । तिहीं चंद्रासाठीं जेवीं जळींची । प्रतिभा धरिली ॥ १५० ॥
तैसा कृतनिश्चयो वायां गेला । जैसा कोणही एकु कांजी प्याला । मग परिणाम पाहों लागला । अमृताचा ॥ १५१ ॥
तैसें स्थूलाकारी नाशिवतें । भरंवसा बांधोनि चित्तें । पाहती मज अविनाशातें । तरी कैचा दिसें ? ॥ १५२ ॥
आगा काई पश्चिमसमुद्राचिया तटा । निघिजत आहे पूर्विलिया वाटा । कां कोंडा कांडतां सुभटा । कणु आतुडे ? ॥ १५३ ॥
तैसें विकारलें हें स्थूळ । जाणितले या मी जाणवतसें केवळ । काई फेण पितां जळ । सेविलें होय ? ॥ १५४ ॥
म्हणौनि मोहिलेनि मनोधर्में । हेंचि मी मानूनि संप्रमें । मग येथिंची जियें जन्मकर्में । तियें मजचि म्हणती ॥ १५५ ॥
येतुलेनि अनामा नाम । मज अक्रियासि कर्म । विदेहासि देहधर्म । आरोपिती ॥ १५६ ॥
मज आकारशून्या आकारु । निरुपाधिका उपचारु । मज विधिवर्जिता व्यवहारु । आचारादिक ॥ १५७ ॥

मज वर्णहीना वर्णु । गुणातीतासि गुणु । मज अचरणा चरणु । अपाणिया पाणी ॥ १५८ ॥
 मज अमेया मान । सर्वगतासी स्थान । जैसें सेजेमार्जी वन । निदेला देखे ॥ १५९ ॥
 तैसें अश्रवणा श्रोत्र । मज अचक्षूसी नेत्र । अगोत्रा गोत्र । अरूपा रूप ॥ १६० ॥
 मज अव्यक्तासी व्यक्ती । अनार्तासी आर्ती । स्वयंतृप्ता तृप्ती । भाविती गा ॥ १६१ ॥
 मज अनावरणा प्रावरण । भूषणातीतासि भूषण । मज सकळ कारणा कारण । देखती ते ॥ १६२ ॥
 मज सहजातें करिती । स्वयंभातें प्रतिष्ठिती । निरंतरातें आव्हानिती । विसर्जिती गा ॥ १६३ ॥
 मी सर्वदा स्वतःसिद्धु । तो कीं बाळ तरुण वृद्धु । मज एकरूपा संबंधु । जाणती ऐसे ॥ १६४ ॥
 मज अद्वैतासि दुजें । मज अकर्तयासि काजें । मी अभोक्ता कीं भुजें । ऐसें म्हणती ॥ १६५ ॥
 मज अकुळाचें कुळ वानिती । मज नित्याचेनि निधनें शिणती । मज सर्वांतरातें कल्पिती । अरि मित्र गा ॥ १६६ ॥
 मी स्वानंदाभिरामु । तया मज अनेक सुखांचा कामु । आघवाचि मी असे समु । कीं म्हणती एकदेशी ॥ १६७ ॥
 मी आत्मा एक चराचरीं । म्हणती एकाचा केंपक्ष करीं । आणि कोपोनि एकातें मारीं । हेंचि वाढविती ॥ १६८ ॥
 किंबहुना ऐसें समस्त । जे हे मानुषधर्म प्राकृत । तयाचि नांव मी ऐसें विपरीत । ज्ञान तयांचें ॥ १६९ ॥
 जंव आकारु एक पुढां देखती । तंव हा देव येणें भावें भजती । मग तोचि विघडलिया टाकिती । नाहीं म्हणौनि ॥ १७० ॥
 मातें येणें येणें प्रकारें । जाणती मनुष्य ऐसेनि आकारें । म्हणौनि ज्ञानचि तें आंधारें । ज्ञानासि करी ॥ १७१ ॥

मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञाना विचेतसः ।
 राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः ॥ १२ ॥

यालागीं जन्मलेचि ते मोघ । जैसें वार्षियेवीण मेघ । कां मृगजळाचे तरंग । दुरूनीचि पाहावें ॥ १७२ ॥
 अथवा कोल्हेरीचे असिवार । नातरी वोडंबरीचे अळंकार । कीं गंधर्वनगरीचे आवार । आभासती कां ॥ १७३ ॥
 साबरी वाढिन्नल्या सरळा । वरी फळ ना आंतु पोकळा । कां स्तन जाले गळां । शेळिये जैसें ॥ १७४ ॥
 तैसें मूर्खांचें तया जियालें । आणि धिग् कर्म तयांचें निपजलें । जैसें साबरी फळ आलें । घेपे ना दीजे ॥ १७५ ॥
 मग जें कांहीं ते पढिन्नले । तें मर्कटें नारळ तोडिले । कां आंधळ्या हातीं पडिलें । मोतीं जैसें ॥ १७६ ॥
 किंबहुना तयांचीं शास्त्रें । जैशीं कुमारीं हातीं दिधलीं शस्त्रें । कां अशौच्या मंत्रें । बीजें कथिलीं ॥ १७७ ॥
 तैसें ज्ञानजात तयां । आणि जें कांहीं आचरलें गा धनंजया । तें आघवेंचि गेलें वायां । जें चित्तहीन ॥ १७८ ॥
 पै तमोगुणाची राक्षसी । जे सदबुद्धीतें ग्रासी । विवेकाचा ठावोचि पुसी । निशाचरी जे ॥ १७९ ॥
 तिये प्रकृती वरपडे जाले । म्हणौनि चित्तेचेनि कपोलें गेले । वरि तामसीयेचिये पडिले । मुखामार्जी ॥ १८० ॥
 जेथ आशेचिये लाळे । आंतु हिंसा जीभ लोळे । तेवींचि असंतोषाचे चाकळे । अखंड चघळी ॥ १८१ ॥
 जे अनर्थाचे कानवेरी । आवाळुवें चाटीत निघे बाहेरी । जे प्रमादपर्वतीची दरी । सदाचि मातली ॥ १८२ ॥
 जेथ द्वेषाचिया दाढा । खसखसां ज्ञानाचा करिती रगडा । जे अगस्ती गवसणी मूढां । स्थूल बुद्धि ॥ १८३ ॥
 ऐसे आसुरिये प्रकृतीचे तोंडीं । जे जाले गा भूतोंडी । ते बुडोनि गेले कुंडीं । व्यामोहाच्या ॥ १८४ ॥
 एवं तमाचिये पडिले गतें । न पविजतीचि विचाराचेनि हातें । हें असो ते गेले जेथें । ते शुद्धीचि नाहीं ॥ १८५ ॥
 म्हणौनि असोतु इयें वायाणीं । कायशीं मूर्खांचीं बोलणीं । वायां वाढवितां वाणी । शिणेल हन ॥ १८६ ॥
 ऐसें बोलिलें देवें । तेथ जी जी म्हणितलें पांडवें । आइकें जेथ वाचा विसवे । ते साधुकथा ॥ १८७ ॥

महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृतीमाश्रिताः ।

भजन्त्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥ १३ ॥

तरी जयाचे चोखटे मानसी। मी होऊनि असें क्षेत्रसंन्यासी। जया निजेलियातें उपासी। वैराग्य गा ॥ १८८ ॥
जयाचिया आस्थेचिया सद्भावा। आंतु धर्म करी राणिवा। जयाचें मन ओलावा। विवेकासी ॥ १८९ ॥
जे ज्ञानगंगे नाहाले। पूर्णता जेऊनि धाले। जे शांतीसी आले। पालव नवे ॥ १९० ॥
जे परिणामा निघाले कोंभ। जे धैर्यमंडपाचे स्तंभ। जे आनंदसमुद्री कुंभ। चुबकळोनि भरिले ॥ १९१ ॥
जया भक्तीची येतुली प्राप्ती। जे कैवल्यातें परौतें सर म्हणती। जयाचिये लीलेमार्जी नीति। जियाली दिसे ॥ १९२ ॥
जे आघवांचि करणी। लेईले शांतीचीं लेणी। जयांचें चित्त गवसणी। व्यापका मज ॥ १९३ ॥
ऐसें जे महानुभाव। दैविये प्रकृतीचें दैव। जे जाणोनियां सर्व। स्वरूप माझे ॥ १९४ ॥
मग वाढतेनि प्रेमें। मातें भजती जे महात्मे। परि दुजेपण मनोधर्मे। शिवतलें नाही ॥ १९५ ॥
ऐसें मीच होऊनि पांडवा। करिती माझी सेवा। परि नवलावो तो सांगावा। असे आडक ॥ १९६ ॥

सततं कर्तयन्तो मां यतन्तश्च दृढव्रताः ।

नमस्यन्तश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उपासते ॥ १४ ॥

तरी कीर्तनाचेनि नटनाचे। नाशिले व्यवसाय प्रायश्चित्ताचे। जें नामचि नाही पापाचें। ऐसें केलें ॥ १९७ ॥
यमदमा अवकळा आणिली। तीर्थे ठायावरूनि उठविलीं। यमलोकींची खुंटिली। राहाटी आघवी ॥ १९८ ॥
यमु म्हणे काय यमावें। दमु म्हणे कवणातें दमावें। तीर्थे म्हणती काय खावें। दोष ओखदासि नाही ॥ १९९ ॥
ऐसें माझेनि नामघोषें। नाहीचि करिती विश्वाची दुःखें। अवघें जगचि महासुखें। दुमदुमित भरलें ॥ २०० ॥
ते पाहांटेवीण पाहावित। अमृतेवीण जीववित। योगेवीण दावित। कैवल्य डोळां ॥ २०१ ॥
परी राया रंका पाड धरूं। नेणती सानेयां थोरां कडसणी करूं। एकसरें आनंदाचें आवारु। होत जगा ॥ २०२ ॥
कहीं एकाधेनि वैकुंठा जावें। तें तिहीं वैकुंठचि केलें आघवें। ऐसें नामघोषगौरवें। धवळलें विश्व ॥ २०३ ॥
तेजें सूर्य तैसें सोज्वळ। परि तोहि अस्तवे हें किडाळ। चंद्र संपूर्ण एखादे वेळ। हे सदा पुरते ॥ २०४ ॥
मेघ उदार परी वोसरे। म्हणौनि उपमेसी न पुरे। हे निःशंकपणें सपांखरे। पंचानन ॥ २०५ ॥
जयांचे वाचेपुढां भोजें। नाम नाचत असे माझे। जें जन्मसहस्रीं वोळगिजे। एकवेळ यावया ॥ २०६ ॥
तो मी वैकुंठीं नसें। वेळु एक भानुबिंबीही न दिसें। वरी योगियांचीही मानसें। उमरडोनि जाय ॥ २०७ ॥
परी तयांपाशीं पांडवा। मी हारपला गिंवसावा। जेथ नामघोषु बरवा। करिती माझा ॥ २०८ ॥
कैसे माझ्या गुणीं धाले। देशकालातें विसरले। कीर्तनें सुखी झाले। आपणपांचि ॥ २०९ ॥
कृष्ण विष्णु हरि गोविंद। या नामाचे निखळ प्रबंध। माजी आत्मचर्चा विशद। उदंड गाती ॥ २१० ॥
हे बहु असो यापरी। कीर्तित मातें अवधारीं। एक विचरती चराचरी। पंडुकुमरा ॥ २११ ॥
मग आणिक ते अर्जुना। साविया बहुवा जतना। पंचप्राण मना। पाढाऊ घेउनी ॥ २१२ ॥
बाहेरी यमनियमांची कांटी लाविली। आंतु वज्रासनाची पौळी पन्नासिली। वरी प्राणायामाचीं मांडिलीं।
वाहातीं यंत्रें ॥ २१३ ॥

तेथ उल्हाट शक्तीचेनि उजिवडें। मन पवनाचेनि सुरवाडें। सतरावियेचें पाणियाडें। बळियाविलें ॥ २१४ ॥
तेव्हां प्रत्याहारें ख्याती केली। विकारांची सपिली बोहलीं। इंद्रियें बांधोनि आणिली। हृदयाआंतु ॥ २१५ ॥
तंव धारणावारु दाटिले। महाभूतातें एकवटिलें। मग चतुरंग सैन्य निवटिलें। संकल्पाचें ॥ २१६ ॥

तयावरी जैत रे जैत । म्हणौनि ध्यानाचें निशाण वाजत । दिसे तन्मयाचें झळकत । एकछत्र ॥ २१७ ॥
 पाठीं समाधीश्रियेचा अशेखा । आत्मानुभव राज्यसुखा । पट्टाभिषेकु देखा । समरसें जाहला ॥ २१८ ॥
 ऐसें हें गहन । अर्जुना माझे भजन । आतां ऐके सांगेन । जे करिती एक ॥ २१९ ॥
 तरी दोन्ही पालववेरी । जैसा एक तंतू अंबरी । तैसा मीवांचूनि चराचरी । जाणती ना ॥ २२० ॥
 आदि ब्रह्मा करूनी । शेवटीं मशक धरूनी । माजी समस्त हें जाणोनि । स्वरूप माझे ॥ २२१ ॥
 मग वाड धाकुटें न म्हणती । सजीव निर्जीव नेणती । देखिलिये वस्तु उजू लुटिती । मीचि म्हणौनि ॥ २२२ ॥
 आपुलें उत्तमत्व नाठवे । पुढील योग्यायोग्य नेणवे । एकसरें व्यक्तिमात्राचेनि नावें । नमूचि आवडे ॥ २२३ ॥
 जैसें उंची उदक पडिलें । ते तळवटवरी ये उगेलें । तैसें नमिजे भूतजात देखिलें । ऐसा स्वभावोचि तयांचा ॥ २२४ ॥
 कां फळलिया तरूची शाखा । सहजें भूमीसी उतरे देखा । तैसें जीवमात्रां अशेखां । खालावती ते ॥ २२५ ॥
 अखंड अगर्वता होऊनि असती । तयांची विनय हेचि संपत्ती । जे जयजय मंत्रें अर्पिती । माझ्याचि ठायीं ॥ २२६ ॥
 नमितां मानापमान गळाले । म्हणौनि अवचितां मीचि जहाले । ऐसे निरंतर मिसळले । उपासिती ॥ २२७ ॥
 अर्जुना हे गुरुवी भक्ती । सांगितली तुजप्रती । आतां ज्ञानयज्ञें यजिती । ते भक्त आइके ॥ २२८ ॥
 परि भजन करिती हातवटी । तूं जाणत आहासि किरीटी । जे मागां इया गोष्टी । केलिया आम्ही ॥ २२९ ॥
 तंव आधि जी अर्जुन म्हणे । हें दैविकिया प्रसादाचें करणें । तरि काय अमृताचें आरोगणें । पुरे म्हणवे ? ॥ २३० ॥
 या बोला श्रीअनंतें । लागटा देखिलें तयांतें । की सुखावलेनि चित्तें । डोलतु असे ॥ २३१ ॥
 म्हणे भलें केलें पार्था । एहवीं हा अनवसरु सर्वथा । परि बोलवितसे आस्था । तुझी मातें ॥ २३२ ॥
 तंव अर्जुन म्हणे हे कायी । चकोरेंवीण चांदणेंचि नाहीं । जगचि निवविजे हा तयाच्या ठायीं । स्वभावो की जी ॥ २३३ ॥
 येरें चकोरें तिये आपुलिये चाडे । चांचू करिती चंद्राकडे । तेवीं आम्ही विनवूं तें थोकडें । देवो कृपासिंधु ॥ २३४ ॥
 जी मेघु आपुलिये प्रौढी । जगाची आर्ती दवडी । वांचूनि चातकाची ताहान केवढी । तो वर्षावो पाहुनी ? ॥ २३५ ॥
 परि चुळा एकाचिया चाडे । जेवीं गंगेतेंचि ठाकणें पडे । तेवीं आर्त बहु कां थोडे । तरी सांगावें देवें ॥ २३६ ॥
 तेथें देवें म्हणितलें राहें । जो संतोषु आम्हां जाहला आहे । तयावरी स्तुति साहे । ऐसें उरलें नाहीं ॥ २३७ ॥
 पै परिसतु आहासि निकियापरी । तेंचि वक्तृत्वा वऱ्हाडीक करी । ऐसें पुरस्करोनि श्रीहरी । आदरिलें बोलों ॥ २३८ ॥

ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजन्तो मामुपासते ।
 एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् ॥ १५ ॥

तरी ज्ञानयज्ञु तो एवं रूपु । तेथ आदिसंकल्पु हा यूपु । महाभूतें मंडपु । भेदु तो पशु ॥ २३९ ॥
 मग पांचांचे जे विशेष गुण । अथवा इंद्रियें आणि प्राण । हेचि यज्ञोपचारभरण । अज्ञान घृत ॥ २४० ॥
 तेथ मनबुद्धीचिया कुंडा । आंतु ज्ञानाग्नि धडफुडा । साम्य तेचि सुहाडा । वेदिका जाणें ॥ २४१ ॥
 सविवेकमतिपाटव । तेचि मंत्र विद्यागौरव । शांति सुक्-सुव । जीवु यज्वा ॥ २४२ ॥
 तो प्रतीतीचेनि पात्रें । विवेकमहामंत्रें । ज्ञानाग्निहोत्रें । भेदु नाशी ॥ २४३ ॥
 तेथ अज्ञान सरोनि जाये । आणि यजिता यजन हें ठाये । आत्मसमरसीं न्हाये । अवभृथीं जेव्हां ॥ २४४ ॥
 तेव्हां भूतें विषय करणें । हें वेगळालें कांहीं न म्हणे । आघवें एकचि ऐसें जाणें । आत्मबुद्धि ॥ २४५ ॥
 जैसा चेइला तो अर्जुना । म्हणे स्वप्नींची हे विचित्र सेना । मीचि जाहालों होतों ना । निद्रावशें ? ॥ २४६ ॥
 आतां सेना ते सेना नव्हे । हें मीच एक आघवें । ऐसें एकत्वें मानवें । विश्व तयां ॥ २४७ ॥
 मग तो जीवु हे भाष सरे । आब्रह्म परमात्मबोधें भरे । ऐसे भजती ज्ञानाध्वरें । एकत्वें येणें ॥ २४८ ॥

अथवा अनादि हैं अनेक। जें आनासारिखें एका एक। आणि नामरूपादिक। तेंही विषम ॥ २४९ ॥
 म्हणौनि विश्व भिन्न। परि न भेदे तयाचें ज्ञान। जैसे अवयव तरि आन आन। परि एकेचि देहींचे ॥ २५० ॥
 कां शाखा सानिया थोरा। परि आहाति एकाचिया तरुवरा। बहु रश्मि परि दिनकरा। एकाचे जेवीं ॥ २५१ ॥
 तेवीं नानाविधा व्यक्ती। आनानें नामें आनानी वृत्ती। ऐसें जाणती भेदलां भूतीं। अभेदा मातें ॥ २५२ ॥
 येणें वेगळालेपणें पांडवा। करिती ज्ञानयज्ञु बरवा। जे न भेदती जाणिवा। जाणते म्हणौनि ॥ २५३ ॥
 ना तरी जेधवां जिजे ठायीं। देखती कां जें जें कांहीं। तें मीवांचूनि नाहीं। ऐसाचि बोधु ॥ २५४ ॥
 पाहें पां बुडबुडा जेउता जाये। तेउतें जळचि एक तया आहे। मग विरे अथवा राहे। तन्ही जळाचिमाजीं ॥ २५५ ॥
 कां पवनें परमाणु उचलले। ते पृथ्वीपणावेगळे नाहीं केले। आणि माघौते जरी पडले। तरी पृथ्वीचिवरी ॥ २५६ ॥
 तैसें भलतेथ भलतेणें भावें। भलतेंही हो अथवा नोहावें। परि तें मी ऐसें आघवें। होऊनि ठेले ॥ २५७ ॥
 अगा हे जेव्हडी माझी व्याप्ती। तेव्हडीचि तयांची प्रतीती। ऐसें बहुधाकारीं वर्तती। बहुचि होउनि ॥ २५८ ॥
 हें भानुबिंब आवडे तया। सन्मुख जैसे धनंजया। तैसे ते विश्वा यया। समोर सदा ॥ २५९ ॥
 अगा तयांचिया ज्ञाना। पाठी पोट नाहीं अर्जुना। वायु जैसा गगना। सर्वांगीं असे ॥ २६० ॥
 तैसा मी जेतुला आघवा। तेंचि तुक तयांचिया सद्भावा। तरी न करितां पांडवा। भजन जहालें ॥ २६१ ॥
 एन्ही तरी सकळ मीचि आहे। तरी कवणीं कें उपासिला नोहें ?। एथ एके जाणणेवीण ठाये। अप्राप्तासी ॥ २६२ ॥
 परि तें असो येणें उचितें। ज्ञानयज्ञें यजितसांते। उपासिती मातें। ते सांगितलें ॥ २६३ ॥
 अखंड सकळ हें सकळां मुखीं। सहज अर्पत असे मज एकीं। कीं नेणणें यासाठीं मूर्खीं। न पविजेचि मातें ॥ २६४ ॥

अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम् ।
 मन्त्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्निरहं हुतम् ॥ १६ ॥

तोचि जाणिवेचा जरी उदयो होये। तरी मुद्दल वेदु मीचि आहे। आणि तो विधानातें जया विये। तो क्रतुही मीचि ॥ २६५ ॥
 मग तया कर्मापासूनि बरवा। जो सांगोपांगु आघवा। यज्ञु प्रकटे पांडवा। तोही मी गा ॥ २६६ ॥
 स्वाहा मी स्वधा। सोमादि औषधी विविधा। आज्य मी समिधा। मंत्रु मी हवि ॥ २६७ ॥
 होता मी हवन कीजे। तेथ अग्नी तो स्वरूप माझें। आणि हुतक वस्तु जें जें। तेही मीचि ॥ २६८ ॥

पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः ।
 वेद्यं पवित्रमोँकार ऋक्साम यजुरेव च ॥ १७ ॥

पैं जयाचेनि अंगसंगें। इये प्रकृतीस्तव अष्टांगें। जन्म पाविजत असे जगें। तो पिता मी गा ॥ २६९ ॥
 अर्धनारीनटेश्वरीं। जो पुरुष तोचि नारी। तेवीं मी चराचरीं। माताही होय ॥ २७० ॥
 आणि जाहाले जग जेथ राहे। जेणें जीवित वाढत आहे। तें मी वांचूनि नोहे। आन निरुतें ॥ २७१ ॥
 इयें प्रकृतिपुरुषें दोन्हीं। उपजलीं जयाचिया अमनमनीं। तो पितामह त्रिभुवनीं। विश्वाचा मी ॥ २७२ ॥
 आणि आघवेया जाणण्याचिया वाटा। जया गांवा येती गा सुभटा। वेदांचिया चोहटां। वेद्य जें म्हणजे ॥ २७३ ॥
 जेथ नानामतां बुझावणी जाहाली। एकमेकां शास्त्रांची अनोळखी फिटली। चुकलीं ज्ञानें जेथ मिळों आलीं ।
 जें पवित्र म्हणजे ॥ २७४ ॥

पैं ब्रह्मबीजा जाहला अंकुरु। घोषध्वनीनादाकारु। तयाचें गा भुवन जो अकारु। तोही मी गा ॥ २७५ ॥

जया ॐकाराचिये कुशीं। अक्षरें होतीं अउमकारेंसीं। जियें उपजत वेदेंसीं। उठलीं तिन्हीं ॥ २७६ ॥
म्हणौनि ऋग्यजुःसामु। हे तीन्ही म्हणे मी आत्मारामु। एवं मीचि कुलक्रमु। शब्दब्रह्माचा ॥ २७७ ॥

गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ।
प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम् ॥ १८ ॥

हें चराचर आघवें। जिये प्रकृती आंत सांठवे। ते शिणली जेथ विसवे। ते परमगती मी ॥ २७८ ॥
आणि जयाचेनि प्रकृति जिये। जेणें अधिष्ठिली विश्व विये। जो येऊनि प्रकृती इये। गुणातें भोगी ॥ २७९ ॥
तो विश्वश्रियेचा भर्ता। मीचि गा एथ पंडुसुता। मी गोसावी असे समस्ता। त्रैलोक्याचा ॥ २८० ॥
आकाशें सर्वत्र वसावें। वायूनें नावभरी उगे नसावें। पावकें दाहावें। वर्षावें जळें ॥ २८१ ॥
पर्वती बैसका न संडावी। समुद्रीं रेखा नोलांडावी। पृथ्वीया भूतें वाहावीं। हे आज्ञा माझी ॥ २८२ ॥
म्यां बोलिविल्या वेदु बोले। म्यां चालविल्या सूर्यु चाले। म्यां हालविल्या प्राणु हाले। जो जगातें चाळिता ॥ २८३ ॥
मियांचि नियमिलासांता। काळु ग्रासितसे भूतां। इयें म्हणियागतें पंडुसुता। सकळें जयाचीं ॥ २८४ ॥
जो ऐसा समर्थु। तो मी जगाचा नाथु। आणि गगनाऐसा साक्षिभूतु। तोही मीचि ॥ २८५ ॥
इहीं नामरूपीं आघवा। जो भरला असे पांडवा। आणि नामरूपांचाही वोल्हावा। आपणचि जो ॥ २८६ ॥
जैसे जळाचे कल्लोळ। आणि कल्लोळीं आथी जळ। ऐसेनि वसवीतसे सकळ। तो निवासु मी ॥ २८७ ॥
जो मज होय अनन्य शरण। त्याचें निवारी मी जन्ममरण। यालागीं शरणागता शरण्य। मीचि एकु ॥ २८८ ॥
मीचि एक अनेकपणें। वेगळालेनि प्रकृतीगुणें। जीत जगाचेनि प्राणें। वर्तत असें ॥ २८९ ॥
जैसा समुद्र थिल्लर न म्हणतां। भलतेथ बिंबे सविता। तैसा ब्रह्मादि सर्वा भूतां। सुहृद तो मी ॥ २९० ॥
मीचि गा पांडवा। या त्रिभुवनासि वोलावा। सृष्टिक्षयप्रभवा। मूळ तें मी ॥ २९१ ॥
बीज शाखातें प्रसवे। मग तें रूखपण बीजीं सामावे। तैसें संकल्पें होय आघवें। पाठीं संकल्पीं मिळे ॥ २९२ ॥
ऐसें जगाचें बीज जो संकल्पु। अव्यक्त वासनारूपु। तया कल्पांतीं जेथ निक्षेपु। होय तें स्थान मी ॥ २९३ ॥
इयें नामरूपे लोटती। वर्णव्यक्ती आटती। जातीचे भेद फिटती। जें आकारू नाही ॥ २९४ ॥
तें संकल्पवासनासंस्कार। माघौतें रचावया चराचर। जेथ राहोनि असती अमर। तें निधान मी ॥ २९५ ॥

तपाम्यहमहं वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च ।
अमृतं चैव मृत्युश्च सदसच्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥

मी सूर्याचेनि वेषें। तपें तें हें शोषे। पाठीं इंद्र होऊनि वर्षें। तें पुढति भरे ॥ २९६ ॥
अग्नि काष्ठें खाये। तें काष्ठचि अग्नि होये। तैसें मरतें मारितें पाहें। स्वरूप माझें ॥ २९७ ॥
यालागीं मृत्युच्या भागीं जें जें। तेंही पै रूप माझें। आणि न मरतें तंव सहजें। मीचि आहें ॥ २९८ ॥
आतां बहु बोलोनि सांगावें। तें एकिहेळां घे पां आघवें। तरी सतासतही जाणावें। मीचि पै गा ॥ २९९ ॥
म्हणौनि अर्जुना मी नसें। ऐसा कवणु ठाव असे ? परि प्राणियांचें दैव कैसें। जे न देखती मातें ? ॥ ३०० ॥
तरंग पाणियेवीण सुकती। रश्मि वातीवीण न देखती। तैसे मीचि ते मी नव्हती। विस्मो देखें ॥ ३०१ ॥
हें आंतबाहेर मियां कोदलें। जग निखिल माझेचि वोतिलें। कीं कैसें कर्म तयां आड आलें। जें मीचि नाहीं म्हणती ? ॥ ३०२ ॥
परि अमृतकुहां पडिजे। कां आपण्यातें कडिये काढिजे। ऐसे आथी काय कीजे। अप्राप्तासी ॥ ३०३ ॥

प्रासा एका अन्नासाठी। अंधु धांवताहे किरीटी। आढळला चिंतामणि पायें लोटी। आंधळेपणें ॥ ३०४ ॥
 तैसें ज्ञान जें सांडूनि जाये। तें ऐसी हे दशा आहे। म्हणौनि कीजे तें केलें नोहे। ज्ञानेवीण ॥ ३०५ ॥
 आंधळेया गरुडाचे पांख आहाती। ते कवणा उपेगा जाती ?। तैसें सत्कर्मांचे उपखे ठाती। ज्ञानेवीण ॥ ३०६ ॥

त्रैविद्या मां सोमपाः पूतपापा यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गातिं प्रार्थयन्ते ।
 ते पुण्यमासाद्य सुरेन्द्रलोकमश्नन्ति दिव्यान्दिवि देवभोगान् ॥ २० ॥

देख पां गा किरीटी। आश्रमधर्माचिया राहाटी। विधिमागां कसवटी। जे आपणचि होती ॥ ३०७ ॥
 यजन करितां कौतुकें। तिहीं वेदांचा माथा तुके। क्रिया फळेंसि उभी ठाके। पुढां जयां ॥ ३०८ ॥
 ऐसे दीक्षित जे सोमप। जे आपणचि यज्ञाचें स्वरूप। तींहीं तया पुण्याचेनि नांवें पाप। जोडिलें देखें ॥ ३०९ ॥
 श्रुतित्रयांतें जाणोनी। शतवरी यज्ञ करुनी। यजिलिया मातें चुकोनी। स्वर्गा वरिती ॥ ३१० ॥
 जैसे कल्पतरूतळवटीं। बैसोनि झोळिये देतसे गांठी। मग निद्वैव निघे किरीटी। दैन्यचि करूं ॥ ३११ ॥
 तैसे शतक्रतु यजिलें मातें। कीं ईप्सिताति स्वर्गसुखातें। आतां पुण्य कीं हें निरुतें। पाप नोहे ? ॥ ३१२ ॥
 म्हणौनि मजवीण पाविजे स्वर्गु। तो अज्ञानाचा पुण्यमार्गु। ज्ञानिये तयातें उपसर्गु। हानि म्हणती ॥ ३१३ ॥
 एहवीं तरी नरकींचें दुःख। पावोनि स्वर्गा नाम कीं सुख। वांचूनि नित्यानंद गा निर्दोख। तें स्वरूप माझे ॥ ३१४ ॥
 मज येतां पै सुभटा। या द्विविधा गा आव्हांटा। स्वर्गु नरकु या वाटा। चोरांचिया ॥ ३१५ ॥
 स्वर्गा पुण्यात्मके पापें येइजे। पापात्मके पापें नरका जाइजे। मग मातें जेणें पाविजे। तें शुद्ध पुण्य ॥ ३१६ ॥
 आणि मजचिमाजी असतां। जेणें मी दुःखावें पंडुसुता। तें पुण्य ऐसें म्हणतां। जीभ न तुटे काई ? ॥ ३१७ ॥
 परि हें असो आतां प्रस्तुत। ऐकें यापरि ते दीक्षित। यज्ञूनि मातें याचित। स्वर्गभोगु ॥ ३१८ ॥
 मग मी न पविजे ऐसें। जें पापरूप पुण्य असे। तेणें लाधलेनि सौरसें। स्वर्गा येती ॥ ३१९ ॥
 जेथ अमरत्व हें सिंहासन। ऐरावतासारिखें वाहन। राजधानीभुवन। अमरावती ॥ ३२० ॥
 जेथ महासिद्धींचीं भांडारें। अमृताचीं कोठारें। जिये गांवीं खिल्लारें। कामधेनूंचीं ॥ ३२१ ॥
 जेथ वोळगे देव पाइका। सैध चिंतामणीचिया भूमिका। विनोदवनवाटिका। सुरतरुंचिया ॥ ३२२ ॥
 गंधर्व गात गाणीं। जेथ रंभे ऐसिया नाचणी। उर्वसी मुख्य विलासिनी। अंतौरिया ॥ ३२३ ॥
 मदन वोळगे शेजारें। जेथ चंद्र शिंपे सांबरें। पवना ऐसे म्हणियारे। धांवणें जेथ ॥ ३२४ ॥
 पै बृहस्पती मुख्य आपण। ऐसे स्वस्तीश्रियेचे ब्राह्मण। ताटियेचे सुरगण। बहुवस जेथें ॥ ३२५ ॥
 लोकपाळ रांगेचे। राउत जिये पदवीचे। उच्चैःश्रवा खांचे। खोळणिये ॥ ३२६ ॥
 हे असो बहु ऐसे। भोग इंद्रसुखासरिसे। ते भोगिजती जंव असे। पुण्यलेशु ॥ ३२७ ॥

ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ति ।
 एवं त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना गतागतं कामकामा लभन्ते ॥ २१ ॥

मग तया पुण्याची पाउटी सरे। सवेंचि इंद्रपणाची उटी उतरे। आणि येऊं लागती माघारे। मृत्युलोका ॥ ३२८ ॥
 जैसा वेश्याभोगी कवडा वेंचे। मग दारही चेपूं नये तियेचें। तैसें लाजिरवाणें दीक्षितांचें। काय सांगों ? ॥ ३२९ ॥
 एवं थितिया मातें चुकले। जींहीं पुण्यें स्वर्ग कामिलें। तयां अमरपण तें वावों जालें। अंती मृत्युलोका ॥ ३३० ॥
 मातेचिया उदरकुहरीं। पचूनि विष्टेएच्या दाथरीं। उकडूनि नवमासवरी। जन्मजन्मोनि मरती ॥ ३३१ ॥

अगा स्वप्नीं निधान फावे । परि चेइलिया हारपे आघवें । तैसैं स्वर्गसुख जाणावें । वेदज्ञाचें ॥ ३३२ ॥
 अर्जुना वेदविद जऱ्ही जाहला । तरी मातें नेणता वायां गेला । कणु सांडूनि उपणिला । कोंडा जैसा ॥ ३३३ ॥
 म्हणौनि मज एकेविण । हे त्रयीधर्म अकारण । आतां मातें जाणोनि कांहीं नेण । तूं सुखिया होसी ॥ ३३४ ॥

अनन्याश्चिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते ।
 तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ २२ ॥

पैं सर्वभावेसी उखितें । जे वोपिलें मज चित्तें । जैसा गर्भगोळु उद्यमातें । कोणाही नेणें ॥ ३३५ ॥
 तैसा मीवांचूनि कांहीं । आणीक गोमटेंचि नाही । मजचि नाम पाहीं । जिणेंया ठेविलें ॥ ३३६ ॥
 ऐसे अनन्यगतिकें चित्तें । चिंतितसातें मातें । जे उपासिति तयातें । मीचि सेवीं ॥ ३३७ ॥
 ते एकवटूनि जिये क्षणीं । अनुसरले गा माझिये वाहणीं । तेव्हांचि तयांची चिंतवणी । मजचि पडली ॥ ३३८ ॥
 मग तींहीं जें जें करावें । तें मजचि पडिलें आघवें । जैसी अजातपक्षाचेनि जीवें । पक्षिणी जिये ॥ ३३९ ॥
 आपुली तहान भूक नेणें । तान्हया निकें तें माउलीसीचि करणें । तैसैं अनुसरले जे मज प्राणें । तयांचें सर्व मी करीं ॥ ३४० ॥
 तया माझिया सायुज्याची चाड । तरि तेंचि पुरवीं कोड । कां सेवा म्हणती तरी आड । प्रेम सूयें ॥ ३४१ ॥
 ऐसा मनीं जो जो धरिती भावो । तो तो पुढां पुढां लागे तयां देवों । आणि दिधलियाचा निर्वाहो । तोही मीचि करीं ॥ ३४२ ॥
 हा योगक्षेमु आघवा । तयांचा मजचि पडिला पांडवा । जयांचिया सर्वभावा । आश्रयो मी ॥ ३४३ ॥

येऽप्यन्यदेवता भक्ता यजन्ते श्रद्धयान्विताः ।
 तेऽपि मामेव कौन्तेय यजन्त्यविधीपूर्वकम् ॥ २३ ॥

आतां आणिकही संप्रदायें । परी मातें नेणती समवायें । जें अग्निइंद्रसूर्यसोमाये । म्हणौनि यजिती ॥ ३४४ ॥
 तेही कीर मातेंचि होये । कां जें हें आघवें मीचि आहेतें । परि ते भजती उजरी नव्हे । विषम पडे ॥ ३४५ ॥
 पाहें पां शाखा पल्लव रुखाचें । हे काय नव्हेती एकाचि बीजाचें ? । परी पाणी घेणें मुळाचें । तें मुळींचि घापे ॥ ३४६ ॥
 कां दहाही इंद्रियें आहाती । इयें जरी एकेचि देहींचीं होती । आणि इहीं सेविले विषयो जाती । एकाचि ठायीं ॥ ३४७ ॥
 तरि करोनि रससोय बरवी । कानीं केवीं भरावी ? । फुलें आणोनि बांधावीं । डोळां केवीं ? ॥ ३४८ ॥
 तेथ रसु तो मुखेंचि सेवावा । परिमळु तो घ्राणेंचि घ्यावा । तैसा मी तो यजावा । मीचि म्हणौनि ॥ ३४९ ॥
 येर मातें नेणोनि भजन । तें वायांचि गा आनंआन । म्हणौनि कर्मांचे डोळे ज्ञान । तें निर्दोष होआवें ॥ ३५० ॥

अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च ।
 न तु मामभिजान्ति तत्त्वेनातश्च्यवन्ति ते ॥ २४ ॥

एव्हवीं पाहे पां पंडुसुता । या यज्ञोपहारां समस्तां । मीवांचूनि भोक्ता । कवणु आहे ? ॥ ३५१ ॥
 मी सकळां यज्ञांचा आदि । आणि यजना या मीचि अवधि । कीं मातें चुकोनि दुर्बुद्धि । देवां भजले ॥ ३५२ ॥
 गंगेचें उदक गंगें जैसैं । अर्पिजे देवपितरोद्देशें । माझें मज देती तैसैं । परि आनानीं भावी ॥ ३५३ ॥
 म्हणौनि ते पार्था । मातें न पवतीचि सर्वथा । मग मनीं वाहिली जे आस्था । तेथ आले ॥ ३५४ ॥

यान्ति देवव्रता देवान्पितृन्यान्ति पितृव्रता ।
भूतानि यान्ति भूतेज्या यान्ति मद्याजिनोऽपि माम् ॥ २५ ॥

मनें वाचा करणी । जयांचीं भजनें देवांचिया वाहणीं । ते शरीर जातिये क्षणीं । देवचि जाले ॥ ३५५ ॥
अथवा पितरांचीं व्रते । वाहती जयांचीं चित्ते । जीवित सरलिया तयांतें । पितृत्व वरी ॥ ३५६ ॥
कां क्षुद्रदेवतादि भूते । तियेचि जयांचि परमदैवते । जिहीं अभिचारिकीं तयांतें । उपासिलें ॥ ३५७ ॥
तयां देहाची जवनिका फिटली । आणि भूतत्वाची प्राप्ती जाहली । एवं संकल्पवशें फळलीं । कर्मे तयां ॥ ३५८ ॥
मग मीचि डोळां देखिला । जिहीं कानीं मीचि ऐकिला । मीचि मनीं भविला । वानिला वाचा ॥ ३५९ ॥
सवांगीं सवांठायीं । मीचि नमस्करिला जिहीं । दानपुण्यादिकें जें कांहीं । तें माझियाचि मोहरां ॥ ३६० ॥
जिहीं मातेचि अध्ययन केलें । जे आंतबाहेरि मियांचि धाले । जयांचें जीवित्व जोडलें । मजचिलागीं ॥ ३६१ ॥
जे अहंकार वाहत आंगीं । आम्ही हरीचे भूषावयालागीं । जे लोभिये एकचि जगीं । माझेनि लोभें ॥ ३६२ ॥
जे माझेनि कामें सकाम । जे माझेनि प्रेमें सप्रेम । जे माझिया भुली सभ्रम । नेणती लोक ॥ ३६३ ॥
जयांचीं जाणती मजचि शास्त्रें । मी जोडें जयांचेनि मंत्रें । ऐसें जे चेष्टामात्रें । भजले मज ॥ ३६४ ॥
ते मरणा ऐलीचकडे । मज मिळोनि गेले फुडे । मग मरणीं आणिकीकडे । जातील केवीं ? ॥ ३६५ ॥
म्हणौनि मद्याजी जे जाहाले । ते माझियाचि सायुज्या आले । जिहीं उपचारमिषें दिधलें । आपणपें मज ॥ ३६६ ॥
पैं अर्जुना माझे ठायीं । आपणपेंवीण सौरसु नाहीं । मी उपचारें कवणाही । नाकळें गा ॥ ३६७ ॥
एथ जाणीव करी तोचि नेणें । आथिलेंपण मिरवी तेंचि उणें । आम्ही जाहलों ऐसें जो म्हणे । तो कांहींचि नव्हे ॥ ३६८ ॥
अथवा यज्ञदानादि किरीटी । कां तपें हन जे हुटहुटी । ते तृणा एकासाठीं । न सरे एथ ॥ ३६९ ॥
पाहें पां जाणिवेचेनि बळें । कोण्ही वेदांपासूनि असे आगळें ? । कीं शेषाहूनि तोंडाळें । बोलकें आथी ? ॥ ३७० ॥
तोही आंथरुणातळवटीं दडे । येरु नेति नेति म्हणौनि बहुडे । एथ सनकादिक वेडे । पिसे जाहले ॥ ३७१ ॥
करितां तापसांची कडसणी । कवणु जवळां ठेविजे शूळपाणी । तोही अभिमानु सांडूनि पायवणी । माथां वाहे ॥ ३७२ ॥
नातरी आथिलेपणें सरिशी । कवणी आहे लक्ष्मये ऐसी ? । श्रियेसारिखिया दासी । घरीं जियेतें ॥ ३७३ ॥
तिया खेळतां करिती घरकुलीं । तयां नामें अमरपुरें जरी ठेविलीं । तरि न होती काय बाहुलीं । इंद्रादिक तयांचीं ? ॥ ३७४ ॥
तिया नावडोनि जेव्हां मोडिती । तेव्हां महेंद्राचे रंक होती । तिया झाडा जेउते पाहती । ते कल्पवृक्ष ॥ ३७५ ॥
ऐसिया जियेचिया जवळिका । सामर्थ्यं घरीचिया पाडका । ते लक्ष्मी मुख्यनायका । न मनेचि एथ ॥ ३७६ ॥
मग सर्वस्वें करूनि सेवा । अभिमानु सांडूनि पांडवा । ते पाय धुवावयाचिया दैवा । पात्र जाहाली ॥ ३७७ ॥
म्हणौनि थोरपण पन्हां सांडिजे । एथ व्युत्पत्ति आघवी विसरिजे । जैं जगा धाकुटें होईजे । तैं जवळीक माझी ॥ ३७८ ॥
अगा सहस्रकिरणांचिये दिठी- । पुढां चंद्रही लोपे किरीटी । तेथ खद्योत कां हुटहुटी । आपुलेनि तेजें ? ॥ ३७९ ॥
तैसें लक्ष्मयेचें थोरपण न सरे । जेथ शंभूचेंही तप न पुरे । तेथ येर प्राकृत हेंदरें । केवीं जाणों लाहे ? ॥ ३८० ॥
यालागीं शरीरसांडोवा कीजे । सकळ गुणांचें लोण उतरिजे । संपत्तिमदु सांडिजे । कुरवंडी करुनी ॥ ३८१ ॥

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।
तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः ॥ २६ ॥

मग निस्सीमभाव उल्हासें । मज अर्पावयाचेनि मिसें । फळ आवडे तैसें । भलतयाचें हो ॥ ३८२ ॥
भक्तु माझियाकडे दावी । आणि मी दोन्ही हात वोडवीं । मग देंटु न फेडितां सेवीं । आदरेंशी ॥ ३८३ ॥

पै गा भक्तीचेनि नावें । फूल एक मज द्यावें । तें लेखें तरि म्यां तुरंबावें । परि मुखीचि घालीं ॥ ३८४ ॥
 हें असो कायसीं फुलें । पानचि एक आवडे तें जाहलें । तें साजुकही न हो सुकलें । भलतैसें ॥ ३८५ ॥
 परि सर्वभावं भरलें देखें । आणि भुकेला अमृतें तोखें । तैसें पत्रचि परि तेणें सुखें । आरोगूं लागें ॥ ३८६ ॥
 अथवा ऐसेंहीं एक घडे । जे पालाही परी न जोडे । तरि उदकाचें तंव सांकडें । नव्हेल कीं ? ॥ ३८७ ॥
 तें भलतेथ निमोलें । न जोडितां आहे जोडलें । तेंचि सर्वस्व करुनि अर्पिलें । जेणें मज ॥ ३८८ ॥
 तेणें वैकुंठांपासोनि विशाळें । मजलागीं केली राऊळें । कौस्तुभाहोनि निर्मळें । लेणीं दिधलीं ॥ ३८९ ॥
 दुधाचीं सेजारें । क्षीराब्धी ऐसीं मनोहरें । मजलागीं अपारें । सृजिलीं तेणें ॥ ३९० ॥
 कर्पूर चंदन अगरु । ऐसेया सुगंधाचा महामेरु । मज हातीवा लाविला दिनकरु । दीपमाळे ॥ ३९१ ॥
 गरुडासारिखीं वाहनें । मज सुरतरुंचीं उद्यानें । कामधेनूंचीं गोधनें । अर्पिलीं तेणें ॥ ३९२ ॥
 मज अमृताहूनि सुरसें । बोनीं वोगरिली बहुवसें । ऐसा भक्तांचेनि उदकलेशें । परितोषें गा ॥ ३९३ ॥
 हें सांगावें काय किरीटी । तुवांचि देखिलें आपुलिया दिठी । मी सुदामाचिया सोडीं गांठीं । पव्ह्यांलागीं ॥ ३९४ ॥
 पै भक्ति एकी मी जाणें । तेथ सानें थोर न म्हणे । आम्ही भावाचे पाहुणे । भलतेया ॥ ३९५ ॥
 येर पत्र पुष्प फळ । हें भजावया मिस केवळ । वांचूनि आमुचा लाग निष्कळ । भक्तितत्त्व ॥ ३९६ ॥
 म्हणौनि अर्जुना अवधारीं । तूं बुद्धी एकी सोपारी करीं । तरि सहजें आपुलिया मनोमंदिरीं । न विसर्बें मातें ॥ ३९७ ॥

यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत् ।
 यत्तपस्यसि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणम् ॥ २७ ॥

जे जे कांहीं व्यापार करिसी । कां भोग हन भोगिसी । अथवा यज्ञीं यजिसी । नानाविधीं ॥ ३९८ ॥
 नातरी पात्रविशेषें दानें । कां सेवकां देसी जीवनें । तपादि हन साधनें । व्रतें करिसी ॥ ३९९ ॥
 तें क्रियाजात आघवें । जें जैसें निपजेल स्वभावं । तें भावना करोनि करावें । माझिया मोहरा ॥ ४०० ॥
 परि सर्वथा आपुले जीवीं । केलियाची से कांहींचि नुरवीं । ऐसीं धुवोनि कर्में द्यावीं । माझियां हातीं ॥ ४०१ ॥

शुभाशुभफलैरेवं मोक्ष्यसे कर्मबन्धनैः ।
 संन्यासयोगयुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥ २८ ॥

मग अग्निकुंडीं बीजें घातलीं । तियें अंकुरदशे जेवीं मुकलीं । तेवीं न फळतीचि मज अर्पिलीं । शुभाशुभें ॥ ४०२ ॥
 अगा कर्में जें उरावें । तें तिहीं सुखदुःखीं फळावें । आणि तयातें भोगावया यावें । देहा एका ॥ ४०३ ॥
 ते उगाणिलें मज कर्म । तेव्हांचि पुसिलें मरण जन्म । जन्मासवें श्रम । वरचिलही गेले ॥ ४०४ ॥
 म्हणौनि अर्जुना यापरी । पाहेचा वेळु नव्हेल भारी । हे संन्यासयुक्ति सोपारी । दिधली तुज ॥ ४०५ ॥
 या देहाचिया बांदोडी न पडिजे । सुखदुःखांचियां सागरीं न बुडिजे । सुखें सुखरूपा घडिजे । माझियाचि आंगा ॥ ४०६ ॥

समो हं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्यो स्ति न प्रियः ।
 ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहम् ॥ २९ ॥

तो मी पुससी कैसा । तरि जो सर्वभूतीं सदा सरिसा । जेथ आपपरु ऐसा । भागु नाही ॥ ४०७ ॥

जे ऐसिया मातें जाणोनि । अहंकाराचा कुरुठा मोडोनि । जे जीवें कर्म करुनि । मातें भजलें ॥ ४०८ ॥
ते वर्तत दिसती देही । परि ते देही ना माझ्या ठायीं । आणि मी तयांच्या हृदयीं । समग्र असे ॥ ४०९ ॥
सविस्तर वटत्व जैसें । बीजकणिकेमाजीं असे । आणि बीजकणु वसे । वटीं जेवीं ॥ ४१० ॥
तेवीं आम्हां तयां परस्परें । बाहेरी नामाचींचि अंतरें । वांचूनि आंतुवट वस्तुविचारें । मी तेचि ते ॥ ४११ ॥
आतां जायांचें जैसें लेणें । आंगावरी आहाचवाणें । तैसें देहधरणें । उदास तयांचें ॥ ४१२ ॥
परिमळु निघालिया पवनापाठीं । मागें वोस फूल राहे देंटीं । तैसें आयुष्याचिये मुठी । केवळ देह ॥ ४१३ ॥
येर अवष्टंभु जो आघवा । तो आरूढोनि मद्भावा । मजचि आंतु पांडवा । पैटा जाहला ॥ ४१४ ॥

अपि चेत् सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ।
साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ३० ॥

ऐसे भजतेनि प्रेमभावे । जयां शरीरही पाठीं न पवे । तेणें भलतया व्हावें । जातीचिया ॥ ४१५ ॥
आणि आचरण पाहतां सुभटा । तो दुष्कृताचा कीर सेल वांटा । परि जीवित वेंचिलें चोहटां । भक्तीचिया कीं ॥ ४१६ ॥
अगा अंतीचिया मती । साचपण पुढिले गती । म्हणौनि जीवित जेणें भक्ती । दिधलें शेखीं ॥ ४१७ ॥
तो आधीं जरी दुराचारी । तरी सर्वोत्तमुचि अवधारीं । जैसा बुडाला महापुरीं । न मरतु निघाला ॥ ४१८ ॥
तयाचें जीवित ऐलथडिये आलें । म्हणौनि बुडालेपण जेवीं वायां गेलें । तेवीं नुरेचि पाप केलें । शेवटलिये भक्ती ॥ ४१९ ॥
यालागीं दुष्कृती जन्ही जाहाला । तरी अनुतापतीर्थीं न्हाला । न्हाऊनि मजआंतु आला । सर्वभावे ॥ ४२० ॥
तरी आतां पवित्र तयाचेंचि कुळ । अभिजात्य तेंचि निर्मळ । जन्मलेयाचें फळ । तयासीच जोडलें ॥ ४२१ ॥
तो सकळही पढिन्नला । तपें तोचि तपिन्नला । अष्टांग अभ्यासिला । योगु तेणें ॥ ४२२ ॥
हें असो बहुत पार्था । तो उतरला कर्में सर्वथा । जयाची अखंड गा आस्था । मजचिलागीं ॥ ४२३ ॥
अवधिया मनोबुद्धीचिया राहटी । भरोनि एकनिष्ठेची पेटी । मजमाजीं किरीटी । निक्षेपिलीं जेणें ॥ ४२४ ॥

क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छान्तिं निगच्छति ।
कौन्तेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति ॥ ३१ ॥

तो आतां अवसरें मजसारिखा होईल । ऐसा हन भाव तुज जाईल । हां गा अमृताआंत राहील । तया मरण कैचें ? ॥ ४२५ ॥
पैं सूर्यु जो वेळु नुदैजे । तया वेळा कीं रात्रि म्हणजे । तेवीं माझिये भक्तीविण जें कीजे । तें महापाप नोहें ? ॥ ४२६ ॥
म्हणौनि तयाचिया चित्ता । माझी जवळिक पंडुसुता । तेव्हांचि तो तत्त्वता । स्वरूप माझे ॥ ४२७ ॥
जैसा दीपें दीपु लाविजे । तेथ आदील कोण हें नोळखिजे । तैसा सर्वस्वें जो मज भजे । तो मीचि होऊनि ठाके ॥ ४२८ ॥
मग माझी नित्य शांती । तया दशा तेचि कांती । किंबहुना जिती । माझेनि जीवें ॥ ४२९ ॥
एथ पार्था पुढतपुढती । तेंचि तें सांगों किती । जरी मियां चाड तरी भक्ती । न विसंबिजे गा ॥ ४३० ॥
अगा कुळाचिया चोखटपणा नलगा । अभिजात्य झणीं श्लाघा । व्युत्पत्तीचा वाउगा । सोसु कां वहावा ? ॥ ४३१ ॥
कां रूपवयसा माजा । आथिलेपणें कां गाजा ? । एक भाव नाही माझा । तरी पाल्हाळ तें ॥ ४३२ ॥
कणेंविण सोपटें । कणसें लागलीं घनदाटें । काय करावें गोमटें । वोस नगर ? ॥ ४३३ ॥
नातरी सरोवर आटलें । रानीं दुःखिया दुःखी भेटलें । कां वांझ फुलीं फुललें । झाड जैसें ॥ ४३४ ॥
तैसें सकळ तें वैभव । अथवा कुळ जाति गौरव । जैसें शरीर आहे सावेव । परि जीवचि नाही ॥ ४३५ ॥

तैसें माझिये भक्तीविण । जळो तें जियालेंपण । अगा पृथ्वीवरी पाषाण । नसती काई ? ॥ ४३६ ॥
 पैं हिंवराची दाट साउली । सज्जनीं जैसी वाळिली । तैसीं पुण्यें डावलूनि गेलीं । अभक्तांतें ॥ ४३७ ॥
 निंब निंबोळियां मोडोनि आला । तरी तो काउळियांसीचि सुकाळु जाहला । तैसा भक्तिहीनु वाढिल्ला ।

दोषांचिलागीं ॥ ४३८ ॥

कां षड्रस खापरीं वाढिले । वाढूनि चोहटां ठेविले । ते सुणियांचेचि ऐसे झाले । जियापरी ॥ ४३९ ॥
 तैसें भक्तिहीनाचें जिणें । जो स्वप्नींहि परि सुकृत नेणे । संसारदुःखासि भाणें । वोगरिलें ॥ ४४० ॥
 म्हणौनि कुळ उत्तम नोहावें । जाती अंत्यजहि व्हावें । वरि देहाचेनि नावें । पशूचेंहि लाभो ॥ ४४१ ॥
 पाहें पां सावजें हातिरूं धरिलें । तेणें तया काकुळती मातें स्मरिलें । कीं तयाचें पशुत्व वावो जाहलें । पावलिया मातें ॥ ४४२ ॥

मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य ये पि स्युः पापयोनयः ।

स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्ते पि यान्ति परां गतिम् ॥ ३२ ॥

अगा नावें घेतां वोखटीं । जे आघवेया अधमांचिये शेवटीं । तिये पापयोनींही किरीटी । जन्मले जे ॥ ४४३ ॥
 ते पापयोनि मूढ । मूर्ख जैसे कां दगड । परि माझ्यां ठायीं दृढ । सर्वभावे ॥ ४४४ ॥
 जयांचिये वाचें माझे आलाप । दृष्टी भोगी माझेचि रूप । जयांचें मन संकल्प । माझाचि वाहे ॥ ४४५ ॥
 माझिया कीर्तीविण । जयांचे रिते नाहीं श्रवण । जयां सर्वांगीं भूषण । माझी सेवा ॥ ४४६ ॥
 जयांचे ज्ञान विषो नेणे । जाणीव मज एकातेंचि जाणे । जया ऐसें लाभे तरी जिणें । एन्हवीं मरण ॥ ४४७ ॥
 ऐसा आघवाचि परी पांडवा । जिहीं आपुलिया सर्वभावा । जियावयालागीं वोलावा । मीचि केला ॥ ४४८ ॥
 ते पापयोनीही होतु कां । ते श्रुताधीतही न होतु कां । परि मजसीं तुकितां तुकां । तुटी नाही ॥ ४४९ ॥
 पाहें पां भक्तीचेनि आथिलेपणें । दैत्यां देवां आणिलें उणें । माझे नृसिंहत्व लेणें । जयाचिये महिमें ॥ ४५० ॥
 तो प्रल्हादु गा मजसाठीं । घेतां बहुतें संकटे सदा किरीटी । कां जें मियां द्यावें ते गोष्टी । तयाचिया जोडे ॥ ४५१ ॥
 एन्हवीं दैत्यकुळ साचोकारें । परि इंद्रही सरी न लाहे उपरें । म्हणौनि भक्ति गा एथ सरे । जाति अप्रमाण ॥ ४५२ ॥
 राजाज्ञेचीं अक्षरें आहाती । तियें चामा एका जया पडती । तया चामासाठीं जोडती । सकळ वस्तु ॥ ४५३ ॥
 वांचूनि सोनें रुपें प्रमाण नोहे । एथ राजाज्ञाचि समर्थ आहे । तेंचि चाम एक जें लाहे । तेणें विकती आघवी ॥ ४५४ ॥
 तैसें उत्तमत्व तेंचि तरे । तेंचि सर्वज्ञता सरे । जें मनोबुद्धि भरे । माझेनि प्रेमें ॥ ४५५ ॥
 म्हणौनि कुळ जाति वर्ण । हें आघवेंचि गा अकारण । एथ अर्जुना माझेपण । सार्थक एक ॥ ४५६ ॥
 तेंचि भलतेणें भावें । मन मज आंतु येतें होआवें । आलें तरी आघवें । मागील वावो ॥ ४५७ ॥
 जैसें तंवचि वहाळ वोहळ । जंव न पवती गंगाजळ । मग होऊनि ठाकती केवळ । गंगारूप ॥ ४५८ ॥
 कां खैर चंदन काष्ठें । हे विवंचना तंवचि घटे । जंव न घापती एकवटे । अग्नीमाजीं ॥ ४५९ ॥
 तैसे क्षत्री वैश्य स्त्रिया । कां शूद्र अंत्यजादि इया । जाती तंवचि वेगळालिया । जंव न पवती मातें ॥ ४६० ॥
 मग जाती व्यक्ती पडे बिंदुलें । जेव्हां भावें होती मज मीनलें । जैसे लवणकण घातले । सागरामाजीं ॥ ४६१ ॥
 तंववरी नदानदींचीं नावें । तंवचि पूर्वपश्चिमेचे यावे । जंव न येती आघवे । समुद्रामाजीं ॥ ४६२ ॥
 हेंचि कवणें एकें मिसें । चित्त माझे ठायीं प्रवेशे । येतुलें हो मग आपैसें । मीचि होणें असे ॥ ४६३ ॥
 अगा वरी फोडावयाचि लागीं । लोहो मिळो कां परिसाचे आंगीं । कां जे मिळतिये प्रसंगी । सोनेचि होईल ॥ ४६४ ॥
 पाहें पां वालभाचेनि व्याजें । तिया व्रजांगनांचीं निजें । मज मीनलिया काय माझे । स्वरूप नव्हती ? ॥ ६५ ॥
 नातरी भयाचेनि मिसें । मातें न पविजेचि काय कसें ? । कीं अखंड वैरवशें । चैद्यादिकीं ॥ ४६६ ॥

अगा सोयरेपणेंचि पांडवा । माझे सायुज्य यादवां । कीं ममत्वे वसुदेवा- । दिकां सकळां ॥ ४६७ ॥
नारदा ध्रुवा अक्रूरा । शुका हन सनत्कुमारा । यां भक्ती मी धनुर्धरा । प्राप्यु जैसा ॥ ४६८ ॥
तैसाचि गोपीकांसि कामें । तया कंसा भयसंभ्रमें । येरां घातकां मनोधर्में । शिशुपालादिकां ॥ ४६९ ॥
अगा मी एकुलाणीचें खागें । मज येवों पां भलतेनि मार्गें । भक्ती कां विषयविरागें । अथवा वैरें ॥ ४७० ॥
म्हणौनि पार्था पाहीं । प्रवेशावया माझ्या ठायीं । उपायांची नाहीं । वाणी एथ ॥ ४७१ ॥
आणि भलतिया जातीं जन्मावें । मग भजिजे कां विरोधावें । परि भक्त कां वैरिया व्हावें । माझियाचि ॥ ४७२ ॥
अगा कवणें एकें बोलें । माझेपण जन्ही जाहालें । तरी मी होणें आलें । हाता निरुतें ॥ ४७३ ॥
यालागीं पापयोनीही अर्जुना । कां वैश्य शूद्र अंगना । मातें भजतां सदना । माझिया येती ॥ ४७४ ॥

किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा ।
अनित्यमसुखं लोकमिमं प्राप्य भजस्व माम् ॥ ३३ ॥

मग वणांमाजीं छत्रचामर । स्वर्ग जयांचें अग्रहार । मंत्रविद्येसि माहेर । ब्राह्मण जे ॥ ४७५ ॥
जे पृथ्वीतळींचें देव । जे तपोवतार सावयव । सकळ तीर्थांसि दैव । उदयलें जें ॥ ४७६ ॥
जेथ अखंड वसिजे यागीं । जे वेदांची वज्रांगी । जयांचेनि दिठीचिया उत्संगीं । मंगळ वाढे ॥ ४७७ ॥
जयांचिये आस्थेचेनि वोलें । सत्कर्म पाळ्हाळीं गेलें । संकल्पें सत्य जियालें । जियांचेनि ॥ ४७८ ॥
जयांचेनि गा बोलें । अग्नीसि आयुष्य जाहालें । म्हणौनि समुद्रें पाणी आपुलें । दिधलें यांचिया प्रीती ॥ ४७९ ॥
मियां लक्ष्मी डावलोनि केली परौती । फेडोनि कौस्तुभ घेतला हातीं । मग वोढविली वक्षस्थळाची वाखती । चरणरजां ॥ ४८० ॥
आझुनि पाउलाची मुद्रा । मी हृदयीं वाहें गा सुभद्रा । जे आपुलिया दैवसमुद्रा । जतनेलागीं ॥ ४८१ ॥
जयांचा कोप सुभटा । काळागिनरुद्राचा वसौटा । जयांचे प्रसादीं फुकटा । जोडती सिद्धी ॥ ४८२ ॥
ऐसे पुण्यपूज्य जे ब्राह्मण । आणि माझ्या ठायीं अतिनिपुण । आतां मातें पावती हे कवण । समर्थावें ? ॥ ४८३ ॥
पाहें पां चंदनाचेनि अंगानिळें । शिवतिले निंब होते जे जवळें । तिहीं निर्जिंवींही देवांचीं निडळें । बैसणीं केलीं ॥ ४८४ ॥
मग तो चंदनु तेथ न पवे । ऐसें मनीं कैसेनि धरावें । अथवा पातला हें समर्थावें । तेव्हां कायी साच ? ॥ ४८५ ॥
जेथ निववील ऐशिया आशा । हरें चंद्रमा आधा ऐसा । वाहिजत असे शिरसा । निरंतर ॥ ४८६ ॥
तेथ निवविता आणि सगळा । परिमळें चंद्राहूनि आगळा । तो चंदनु केवीं अवलीळा । सर्वांगीं न बैसे ? ॥ ४८७ ॥
कां रथ्योदकें जियेचिये कासे । लागलिया समुद्र जालीं अनायासें । तिये गंगेसि काय अनारिसें । गत्यंतर असे ? ॥ ४८८ ॥
म्हणौनि राजर्षिं कां ब्राह्मण । जयां गति मति मीचि शरण्य । तयां त्रिशुद्धी मीच निवाण । स्थितीही मीचि ॥ ४८९ ॥
यालागीं शतजर्जर नावें । रिगोनि केवीं निश्चिंत होआवें । कैसेनि उघडिया असावें । शस्त्रवर्षीं ॥ ४९० ॥
आंगावरी पडतां पाषाण । न सुवावें केवीं वोडण । रोगें दाटला आणि उदासपण । वोखदेंसी ? ॥ ४९१ ॥
जेथ चहूंकडे जळत वणवा । तेथूनि न निगिजे केवीं पांडवा । तेवीं लोकां येऊनि सोपद्रवां । केवीं न भजिजे मातें ॥ ४९२ ॥
अगा मातें न भजावयालागीं । कवण बळ पां आपुलिया आंगीं । काई घरीं कीं भोगी । निश्चिंती केलीं ? ॥ ४९३ ॥
नातरी विद्या कीं वयसा । ययां प्राणियांसि हा ऐसा । मज न भजतां भरंवसा । सुखाचा कोण ? ॥ ४९४ ॥
तरी भोग्यजात जेतुलें । तें एका देहाचिया निकिया लागलें । आणि एथ देह तंव असे पडिलें । काळाचिये तोंडीं ॥ ४९५ ॥
बाप दुःखाचें केणें सुटलें । जेथ मरणाचे भरे लोटले । तिये मृत्युलोकींचिये शेवटिलें । येणें जाहालें हाटवेळे ॥ ४९६ ॥
आंता सुखेंसि जीविता । कैचीं ग्राहिकी किजेल पंडुसुता । काय राखोंडी फुंकितां । दीपु लागे ? ॥ ४९७ ॥
अगा विषाचे कांदे वाटुनी । जो रसु घेईजे पिळुनी । तया नाम अमृत ठेवुनी । जैसें अमर होणें ॥ ४९८ ॥

तेवीं विषयांचें जें सुख । तें केवळ परम दुःख । परि काय कीजे मूर्ख । न सेवितां न सरे ॥ ४९९ ॥
 कां शीस खांडूनि आपुलें । पायींच्या खती बांधिलें । तैसें मृत्युलोकींचें भलें । आहे आघवें ॥ ५०० ॥
 म्हणौनि मृत्युलोकीं सुखाची कहाणी । ऐकिले कवणाचिये श्रवणी । कैची सुखनिद्रा अंथरुणी । इंगळांच्या ॥ ५०१ ॥
 जिये लोकींचा चंद्र क्षयरोगी । जेथ उदयो होय अस्तालागीं । दुःख लेऊनि सुखाची आंगीं । सळित जगातें ॥ ५०२ ॥
 जेथ मंगळाचिया अंकुरी । सर्वेचि अमंगळाची पडे पोहरी । मृत्यु उदराचिया परिवरी । गर्भु गिंवसी ॥ ५०३ ॥
 जें नाहीं तयातें चिंतवी । तंव तेंचि नेइजे गंधर्वी । गेलियाची कवणें गांवीं । शुद्धी न लगे ॥ ५०४ ॥
 अगा गिंवसितां आघविया वाटी । परतलें पाऊलचि नाहीं किरीटी । सैध निमालियांचिया गोठी । तियें पुराणें जेथिंचीं ॥ ५०५ ॥
 जेथिंचिये अनित्यतेची थोरी । करितया ब्रह्मयाचे आयुष्यवेरी । कैसें नाहीं होणें अवधारीं । निपटूनियां ॥ ५०६ ॥
 ऐसी लोकींची जिये नांदणूक । तेथ जन्मले आथि जे लोक । तयांचिये निश्चिंतीचें कौतुक । दिसत असे ॥ ५०७ ॥
 पैं दृष्टादृष्टाचिये जोडी- । लागीं भांडवल न सुटे कवडी । जेथ सर्वस्वें हानि तेथ कोडी । वेंचिती गा ॥ ५०८ ॥
 जो बहुवें विषयविलासें गुफे । तो म्हणती उवाई पडिला सापें । जो अभिलाषभारें दडपे । तयातें सज्जान म्हणती ॥ ५०९ ॥
 जयाचें आयुष्य धाकुटें होय । बळ प्रजा जिरौनि जाय । तयाचे नमस्कारिती पाय । वडील म्हणुनी ॥ ५१० ॥
 जंव जंव बाळ बळिया वाढे । तंव तंव भोजे नाचती कोडें । आयुष्य निमालें आंतुलियेकडे । ते ग्लानीचि नाहीं ॥ ५११ ॥
 जन्मलिया दिवसदिवसें । हों लागे काळाचेंचि ऐसें । कीं वाढती करिती उल्हासें । उभविती गुढिया ॥ ५१२ ॥
 अगा मर हा बोलु न साहती । आणि मेलिया तरी रडती । परि असतें जात न गणिती । गहिंसपणें ॥ ५१३ ॥
 दर्दूर सापें गिळिजतु आहे उभा । कीं तो मासिया वेंटाळी जिभा । तैसें प्राणिये कवणा लोभा । वाढविती तृष्णा ॥ ५१४ ॥
 अहा कटकटा हें वोखटें । इये मृत्युलोकींचें उफराटें । एथ अर्जुना जरी अवचटें । जन्मलासी तूं ॥ ५१५ ॥
 तरि झडझडोनि वहिला निघ । इये भक्तीचिये वाटे लाग । जिया पावसी अव्यंग । निजधाम माझे ॥ ५१६ ॥

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्करु ।
 मामेवैष्यसि युक्तवैवमात्मानं मत्परायणः ॥ ३४ ॥

ॐ तत्सदिति श्रीमद्भावद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
 श्रीकृष्णार्जुनसंवादे राजविद्याराजगुह्ययोगो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ अ ॥

तूं मन हें मीचि करीं । माझिया भजनीं प्रेम धरीं । सर्वत्र नमस्कारीं । मज एकातें ॥ ५१७ ॥
 माझेनि अनुसंधानें देख । संकल्पु जाळणें निःशेख । मद्याजी चोख । याचि नांव ॥ ५१८ ॥
 ऐसा मियां आथिला होसी । तेथ माझियाचि स्वरूपा पावसी । हें अंतःकरणीचें तुजपासीं । बोलिजत असें ॥ ५१९ ॥
 अगा अवधिया चोरिया आपुलें । जें सर्वस्व आम्हीं असें ठेविलें । तें पावोनि सुख संचलें । होऊनि ठासी ॥ ५२० ॥
 ऐसें सांवळेनि परब्रह्मों । भक्तकामकल्पद्रुमें । बोलिलें आत्मारामें । संजयो म्हणे ॥ ५२१ ॥
 अहो ऐकिले असें कीं अवधारा । तंव इया बोला निवांत म्हातारा । जैसा म्हैसा नुठी कां पुरा । तैसा उगाचि असे ॥ ५२२ ॥
 तेथ संजयें माथा तुकिला । अहा अमृताचा पाऊस वर्षला । कीं हा एथ असतुचि गेला । सेजिया गांवा ॥ ५२३ ॥
 तन्ही दातारु हा आमुचा । म्हणौनि हें बोलतां मैळेल वाचा । काय कीजे ययाचा । स्वभावोचि ऐसा ॥ ५२४ ॥
 परि बाप भाग्य माझे । जे वृत्तांतु सांगावयाचेनि व्याजें । कैसा रक्षिलों मुनिराजें । श्रीव्यासदेवें ॥ ५२५ ॥
 येतुलें हें वाड सायासें । जंव बोलत असे दृढमानसें । तंव न धरवेचि आपुलिया ऐसें । सात्त्विकें केलें ॥ ५२६ ॥
 चित्त चाकाटलें आटु घेत । वाचा पांगुळली जेथिंची तेथ । आपाद कंचुकित । रोमांच आले ॥ ५२७ ॥

अर्धोन्मीलित डोळे । वर्षताति आनंदजळें । आंतुलिया सुखोर्मीचेनि बळें । बाहेरी कांपे ॥ ५२८ ॥
पैं आघवाचि रोममूळीं । आली स्वेदकणिका निर्मळी । लेइला मोतियांची कडियाळीं । आवडे तैसा ॥ ५२९ ॥
ऐसा महासुखाचेनि अतिरसें । जेथ आटणी हों पाहे जीवदशे । तेथ निरोपिलें व्यासें । तें नेदीच हों ॥ ५३० ॥
आणिक श्रीकृष्णाचें बोलणें । घोकरि आलें श्रवणें । कीं देहस्मृतीचा तेणें । वापसा केला ॥ ५३१ ॥
तेव्हां नेत्रींचें जळ विसर्जी । सवांगींचा स्वेदु परिमार्जी । तेवींचि अवधारा म्हणे हो जी । धृतराष्ट्रातें ॥ ५३२ ॥
आतां श्रीकृष्णवाक्यबीजा निवाडु । आणि संजय सात्त्विकाचा बिबडु । म्हणौनि श्रोतयां होईल सुरवाडु । प्रमेय पिकाचा ॥ ५३३ ॥
अहो अळुमाळ अवधान देयावें । येतुलेनि आनंदाचे राशीवरी बैसावें । बाप श्रवणेंद्रिया दैवें । घातली माळ ॥ ५३४ ॥
म्हणौनि विभूतीचा ठावो । अर्जुना दावील सिद्धांचा रावो । तो ऐका म्हणे ज्ञानदेवो । निवृत्तीचा ॥ ५३५ ॥
इति श्रीज्ञानदेवविरचितायां भावार्थदीपिकायां नवमोऽध्यायः ॥

Encoded and proofread by
Chhaya Deo, Sharad Deo, and Vishwas Bhide.
Assisted by
Sunder Hattangadi, Joshi, and Shree Devi Kumar.

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
Last updated November 23, 2008